

**ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ОДЕСЬКОЇ
ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ
НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

**Кваліфікаційна робота
ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

**ORGANIZATION OF PEDAGOGICAL COMMUNICATION IN
CONDITIONS OF NEW UKRAINIAN SCHOOL**

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

Виконала : здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійної програми Педагогіка
середньої освіти
Богдан Яна Віталіївна
Керівник канд. пед. наук, ст. викл.
Рищак Наталія Іванівна
Рецензент: кандидат педагогічних наук,
доцент Бартнева ІринаОлександрівна

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
педагогіки та освітнього менеджменту
№ _____ від _____
Завідувач кафедри
_____ Р.В. Костенко

Захищено на засіданні ЕК
протокол № _____ від _____
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)
Голова ЕК
_____ ПІБ

Одеса - 2021

АНОТАЦІЯ

Робота присвячена дослідженню стану розвитку навичок педагогічного спілкування.

У першому розділі розглянуто педагогічне спілкування як інструмент педагогіки партнерства за умов Нової української школи. Визначено ключові поняття «педагогіка партнерства», «педагогічне спілкування», досліджено проблеми та засоби педагогічного спілкування вчителя в умовах реформування освіти. У другому розділі описано емпіричне дослідження стану розвитку навичок педагогічного спілкування та впливу стилів педагогічного спілкування на емоційний стан учнів. У третьому розділі виокремлено особливості формування умов розвитку навичок педагогічного спілкування. Розроблено методичні рекомендації щодо ефективної організації педагогічного спілкування

Ключові слова: спілкування, педагогічне спілкування, стилі педагогічного спілкування, партнерська взаємодія.

SUMMARY

The work is devoted to the study of the state of development of pedagogical communication skills.

The first section considers pedagogical communication as a tool of partnership pedagogy under the conditions of the New Ukrainian School. The key concepts of "partnership pedagogy", "pedagogical communication" are defined, problems and means of pedagogical communication of teachers in the conditions of education reform are investigated. The second section describes an empirical study of the state of development of pedagogical communication skills and the impact of pedagogical communication styles on the emotional state of students. The third section highlights the features of the formation of conditions for the development of pedagogical communication skills. Methodical recommendations on the effective organization of pedagogical communication are developed

Key words: communication, pedagogical communication, styles of pedagogical communication, partnership interaction.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	8
1.1. Педагогічне спілкування як інструмент педагогіки партнерства за умов Нової української школи.....	8
1.2. Характеристика основних змістових аспектів педагогічного спілкування.....	14
Висновки до першого розділу	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ НАВИЧОК ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	32
2.1. Опис методик дослідження.....	32
2.2. Дослідження стану розвитку навичок педагогічного спілкування	36
Висновки до другого розділу.....	45
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	46
3.1. Педагогічні умови розвитку навичок педагогічного спілкування.....	46
3.2. Методичні рекомендації щодо ефективної організації педагогічного спілкування в умовах Нової української школи.....	51
Висновки до третього розділу	57
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	66

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДМВ – діагностика міжособистісних відносин

ННС – ненасильницьке спілкування

НУШ – Нова українська школа

ВСТУП

Актуальність дослідження. Задля покращення якості процесу навчання в Україні відбувається модернізація освітньої системи, зокрема новий підхід до навчання вчителем учнів.

Особливого значення набуває співпраця та взаємодія педагога з дітьми. В педагогічній діяльності спілкування є невід'ємною частиною, де з його допомогою відбувається формування особистості, мотивація до навчання, навчальний та виховний процес.

Проблема педагогічного спілкування набуває особливої актуальності в умовах зміни ролі педагога Нової української школи та позиції учня в даній системі. Педагогіка партнерства постає рушійною силою, яка спонукає до ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

За умови реформування середньої освіти сучасному вчителю важливо знати структуру і специфіку професійно-педагогічної діяльності і активно впроваджувати її в роботі. Уміння розмовляти, слухати і чути – найважливіші якості, необхідні для продуктивного педагогічного спілкування. Проблема педагогічного спілкування – багатоаспектна тема, що протягом тривалого часу привертає увагу багатьох вчених. Вивчення цього питання здійснюється в декількох аспектах. Теоретичні засади процесів формування культури спілкування та комунікативних умінь висвітлені у працях Н. Волкової, О. Киричук, М. Лазарева, С. Максименко, С. Мартиненко, Л. Орбан-Лембрик, Л. Савенкова, С. Хміль та інших. Проблема формування комунікативних умінь знайшла відображення в працях таких педагогів, як Т. Дмитренко, З. Курлянд, Л. Кайдалова, Г. Сагач та інших. У зарубіжній психології проблему педагогічного спілкування вивчали Л. Б. Ітельсон, Дж. Колеман, Г. Морріс, А. Глассер, Е. Джонс, К. Девіс, Г. Келлі та інші вчені. У сукупності роботи вищезгаданих авторів, безсумнівно, мають велике значення для педагогічної науки і практики. Однак, наукових досліджень у галузі педагогічного спілкування педагогів в умовах Нової української школи

недостатньо. Все вищевикладене свідчить про актуальність обраної теми магістерського дослідження: «Організація педагогічного спілкування в умовах Нової української школи».

Об'єкт дослідження – педагогічне спілкування вчителя в умовах Нової української школи

Предмет дослідження – процес організації педагогічного спілкування в умовах Нової української школи.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробці методичних рекомендацій щодо організації педагогічного спілкування в умовах Нової української школи.

Завдання дослідження:

1. теоретично обґрунтувати основні поняття дослідження;
2. проаналізувати особливості професійно-педагогічного спілкування вчителів в умовах Нової української школи;
3. вивчити стан організації педагогічного спілкування в умовах Нової української школи у закладі загальної середньої освіти;
4. розкрити педагогічні умови розвитку навичок педагогічного спілкування;
5. розробити методичні рекомендації щодо ефективної організації педагогічного спілкування в умовах Нової української школи.

Методи дослідження. У ході дослідження у відповідності з його цілями та завданнями застосовувалися такі методи педагогічного дослідження:

- *теоретичні*: теоретико-бібліографічний аналіз психолого-педагогічної літератури, спеціальної фахової літератури, методичної літератури, аналіз нормативних документів і посібників за обраною темою дослідження; узагальнення результатів експерименту;
- *емпіричні*: анкетування, методика О. Шогоревої «Визначення стратегії педагогічного спілкування» (Додаток А); методика ДМВ Л. Собчик

(Додаток Б); методика діагностики стилю взаємодії В. Симонова (Додаток В).

Експериментальна база дослідження: Одеська загальноосвітня школа №107 I-III ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Теоретичне значення полягає у теоретичному обґрунтуванні поняття «педагогічне спілкування» та його ролі у педагогіці партнерства Нової української школи.

Практичне значення полягає у розробці методичних рекомендацій щодо ефективної організації педагогічного спілкування в умовах Нової української школи

Апробація: тези: Я. Богдан Індивідуально-типові характеристики педагогічного спілкування матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Педагогіка партнерства в умовах модернізації дошкільної освіти: теорія та практика», Одеса, 23 листопада 2021 р.

Структура роботи: магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 4 додатків, 5 таблиць та 9 рисунків. Загальний обсяг кваліфікаційної (магістерської) роботи 92 сторінки. До списку використаних джерел увійшло 50 видань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

1.1. Аналіз особливостей професійно-педагогічного спілкування педагогів в умовах Нової української школи

Реформування загальної середньої освіти передбачає забезпечення рівного доступу до якісної освіти, перетворення української школи на важіль соціальної рівності та згуртованості, конкурентноспроможності, економічного розвитку і в Україні. Методики викладання у традиційній школі не відповідають сучасним викликам, тому зменшуються можливості школярів засвоювати та відтворювати актуальні, сучасні знання, необхідні для успішної адаптації в інформаційному суспільстві та вирішення життєвих проблем [27, с. 20]. Виходячи з цього у 2018 році стартувала реалізація Концепції Нової української школи та продовжується дотепер. Реформування освіти та кардинальну зміну її ролі в процесі становлення особистості сьогодні пов'язують з принциповою зміною якості педагогічного спілкування і взаємин між світом дорослих і світом дитинства, тобто з встановленням між ними рівноправних відносин, співтворчості. Подібна форма ведення освітнього процесу в школі є можливою у вигляді співробітництва та педагогічного партнерства [6, с. 20].

Сам термін «партнерство» передбачає певну форму відносин (взаємодії, поведінки), які виникають у процесі діяльності з метою вирішення спільних завдань, усунення конфліктних ситуацій, подолання бар'єрів. У свою чергу, педагогічна взаємодія являє собою особистісний контакт вчителя і вихованця, в наслідок якого – взаємна зміна їх поведінки, діяльності, відносин та установок.

Педагогіка партнерства – система методів виховання та навчання на засадах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості, що знаходить свій прояв у взаємодії учителів, учнів та батьків [24, с. 20].

У педагогіці партнерства використовуються найрізноманітніші форми навчання: колективно-групова робота, колективна творча робота, робота в мікрогрупах, робота в змінних групах, ігрова діяльність.

Основними принципами педагогіки партнерства є

Рис. 1. Принципи педагогіки партнерства

Центральною одиницею принципів педагогіки партнерства, як представлено на рис.1, є спілкування, яке націлене на взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Повага, довіра, доброзичливе ставлення, соціальне партнерство (спілкування нарівні) та розподілене лідерство (право

вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків) все взаємопов'язане між собою.

Основним методом партнерства є навчальний діалог. Без діалогічності не вийде взаємодії, оскільки будь-яка спільна діяльність потребує уміння домовитися, вступити у діалог.

Рис.2. Форма діалогу партнерського спілкування

Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками змінить односторонню авторитарну комунікацію «вчитель» – «учень». Виходячи з теорії єдності спілкування та спільної діяльності, діалог можна трактувати як багатогранну динамічну взаємодію.

У міру переходу від зовнішніх форм взаємодії та переходу до діалогу учасників відбувається формування внутрішньої регуляції інтелектуальної, комунікативної та мотиваційної складових взаємодій та нових видів діяльності. Змінюється рівень самоорганізації, способи розуміння ситуації та способи взаємодії та спілкування, підвищується свобода учнів, їхня

готовність не тільки приймати, а й переформулювати цілі та змісти діяльності, висувати нові цілі та значення діяльності. Від людини, якою керують, учень стає провідним та ініціативним партнером. Готовність і здатність до партнерства з однолітками та дорослими є показником найвищої, найбільш розвиненої форми самоорганізації особистості в цій ситуації [39, с. 250].

Реалізацію завдань НУШ, а саме педагогіку партнерства, на різних рівнях здобуття загальної середньої освіти має забезпечувати сучасний учитель [27, с. 20]. Кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями, і саме вона стоїть в центрі взаємодії вчитель-учень-батьки.

В новому Законі України «Про освіту» закладений індивідуальний шлях втілення особистісного потенціалу учня для реалізації принципів педагогіки партнерства. Цей шлях закладається з урахуванням здібностей учня, його потреб, можливостей, здібностей, мотивації, досвіду, інтересів. В учнів та їх батьків виникає можливість вибирати для себе темпи, види, форми здобуття освіти, відповідно до потреб і можливостей. Учень і вчитель наділені рівними правами, учень має право помилятися, має право вільно вибирати, отримує можливість вільно висловлювати свою точку зору з будь-якого питання. Учитель має направляти учня, а не заперечувати; спонукати його до добровільної дії, а не примушувати; управляти разом з учнем, а не керувати ним; організовувати, а не командувати; надавати право на власний пошук, а не обмежувати [27].

Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі педагога, яка полягає в оновлення професійного мислення та відповідних цілеспрямованих дій: відстеження результатів своєї роботи через систему моніторингу; постійному аналізі своєї педагогічної діяльності, направленої на самоосвіту. Сучасне покоління дітей очікують від сучасної освіти більшої незалежності, самостійності, зменшення кількості авторитетів.

Вчитель сьогодні не ретранслятор, вчитель – коуч, тренер, фасилітатор. Якщо раніше вчитель лише давав готові відповіді на питання, то нині ця траєкторія змінилась. Сьогодні вчитель допомагає учням сформулювати власні питання, вчить їх правильно ставити, шукати на них відповіді та допомагає стати інноватором» (Цит. за: Якими можуть бути українські вчителі майбутнього: досвід переможців «Global teacher Prize»).

Значущою одиницею педагогіки партнерства є засади толерантності. Яке проявляється через доброзичливе та терпиме ставлення до навколишніх подій та оточуючих. Показниками толерантності є: емпатія, особистісна відповідальність, конструктивна взаємодія між природним середовищем та оточуючими. Критеріями досягнення толерантності є: терпимість до навколишніх подій та оточуючих, що не шкодять природному середовищу та не порушують прав людини; визнання цінностей, різноманіття поглядів, життєвих принципів інших людей [7].

Ключовою складовою нової концепції є відповідальність та свобода у стосунках між учасниками навчально-виховного процесу. Працювати в рамках свободи – один з викликів педагогіки партнерства, який постає перед сучасним педагогом [13]. Поняття «свобода» діти можуть трактувати як всюдозволеність та безнаказаність. Саме тому педагогові необхідно донести до учнів значення даного судження. Здебільшого при різному формулюванні одного й того самого поняття між учасниками діалогу відбувається зіткнення точок зору, тобто виникає конфліктна ситуація. Для того щоб уникнути створення конфліктої ситуації педагогу необхідно навчитись моделювати ситуацію спілкування заздалегідь та програвати всі можливі варіанти її розв'язку. Переважно, зіткнення різних точок зору відбувається під час навчального процесу чи за його межами. Вирішити конфліктну ситуацію педагогу необхідно, таким чином, щоб вимоги кожної зі сторін були задоволені. Саме комунікативний метод ненасильницького спілкування або спілкування співпереживання чи співпраці дає можливість навчитись цінувати чужі потреби, як свої власні, встановлювати зворотній зв'язок між

сторонами спірної ситуації, розкривати свою індивідуальність з нової сторони. Даний метод, створений М. Розенбергом [51] на основі емпатії, дозволяє розв'язати конфлікт результатом якого буде вдоволення кожної з конфліктуючої сторони. Автор визначив такі складові ННС (див. рис. 3).

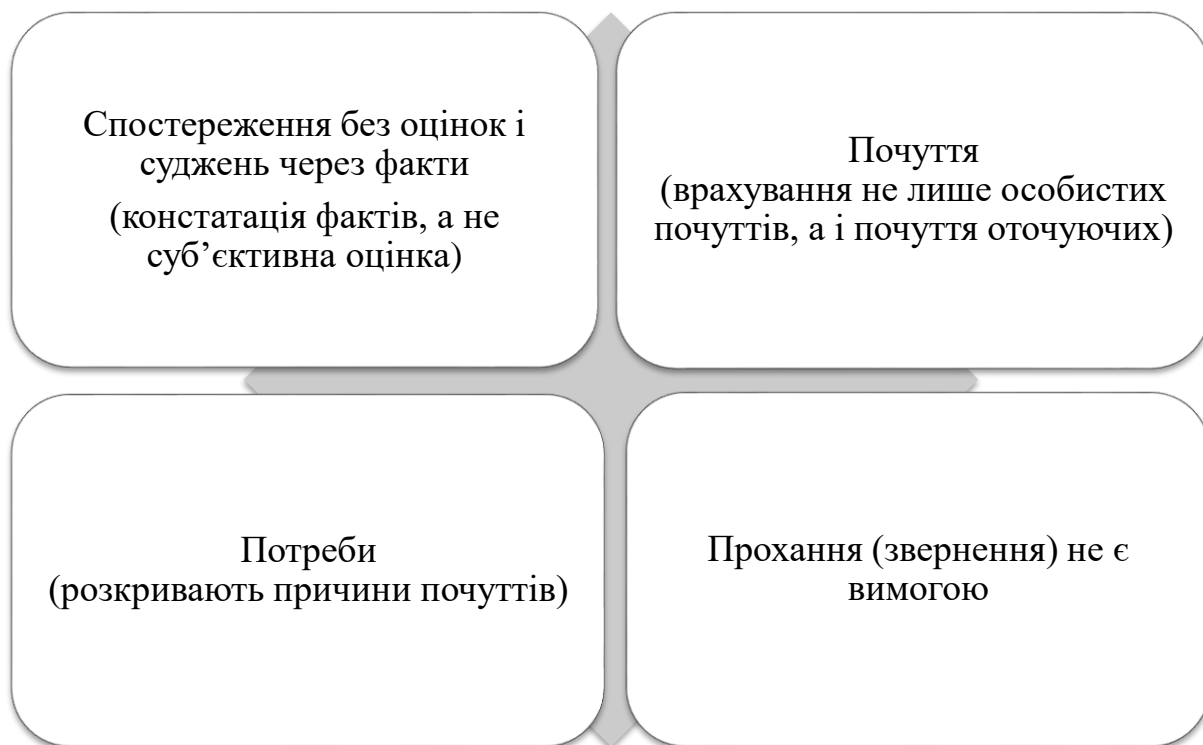

Рис. 3. Компоненти ННС

Під час навчальної діяльності та перебування в школі діти вчать будувати відносини між однокласниками, друзями та вчителями, ефективно спілкуватися та забезпечувати реалізацію своїх потреб.

Стратегія ННС – це практичний засіб, в основі якого полягає взаєморозуміння та співпраця, виходячи з цього спілкування стає ефективним. Застосовуючи ННС, педагоги та діти можуть досягти бажаного результату та мінімізувати конфлікти.

Таким чином, спілкування у педагогіці партнерства розглядається як динамічний, багатогранний соціально-психологічний процес взаємодії вчителя та учня, зміст і форма якого визначаються конкретними завданнями

розвитку, освітнього процесу учнів, предметом та змістом педагогічного процесу в цілому, індивідуальними, особистісними та суб'єктивними властивостями вчителів та учнів, а також інструментальними засоби та методи [6, с. 195].

З огляду на вирішальну роль вчителів у реформуванні системи освіти, дуже важливо забезпечити можливості їх професійного розвитку, а саме розвитку та вдосконаленню педагогічного спілкування, яке, безпосередньо є інструментом досягнення єдиної мети засад освітньої реформи – педагогіки партнерства [27, с. 20].

Отже, українська система освіти переорієнтовується на сучасні світові тенденції, потреби суспільства та врахування особливостей цифрового покоління. НУШ є визначальною складовою реформування системи освіти України. Формула нової школи враховує такі параметри, як-от: ключові компетентності для життя, педагогіка партнерства, умотивований учитель, орієнтація на учня, нова структура рівнів освіти. Усі наведені положення сприяють створенню особливого освітнього середовища, у межах якого учні будуть навчатися із задоволенням. Проте ключова роль у впровадженні якісної освіти належить саме вчителю, який постає агентом змін. Саме тому важливо забезпечити ефективне педагогічне спілкування в закладах освіти.

1.2. Характеристика основних змістових аспектів педагогічного спілкування

Прийнятий Верховною Радою новий закон «Про освіту» [15] змінює саму філософію навчання – ставить на перший план особистість, а не механізми освітнього процесу. Відповідно до Концепції «Нова українська школа» [20], схваленої рішенням колегії МОН 27.10.2016 р. розкрито мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 р. Реалізація документа створює

умови для реформування освіти, яка повинна ґрунтуватися на засадах педагогіки партнерства [20].

Вчитель має надихати, створювати, мотивувати учнів досягати більшого, для реалізації цих засад вчителю необхідний удосконалений інструмент педагогічного спілкування. Значна частина педагогічних труднощів обумовлена не стільки недоліками наукової і методологічної підготовки вчителів, скільки деформацією сфери професійно-педагогічного спілкування.

Поняття спілкування є надзвичайно широким і включає в себе різні аспекти.

Спілкування – це, по-перше, складний, багатоплановий процес, встановлення і розвитку контактів між людьми, що виникає на основі потреб і спільної діяльності та включає в себе обмін інформацією, сприймання та розуміння іншого; по-друге, це взаємодія суб'єктів через знакові засоби, викликана потребами спільної діяльності та спрямована на значимі зміни стану, поведінки партнера [34, с. 1].

Також спілкування – це взаємодія двох і більше людей з метою встановлення і підтримки між особистісних відносин, досягнення загального результату спільної діяльності; один з найважливіших факторів психічного та соціального розвитку вчителя [38, с. 166].

Спілкування в педагогічній діяльності полягає у створенні та координації окремих учасників. Саме в спілкуванні відбувається збагачення діяльності, розвиток складаються і формуються нові зв'язки і відносини між людьми. Нижче наведено тлумачення поняття педагогічного спілкування. видатні педагоги та психологи, які зустрічаються в науково-методичні видання.

Л. Кайдалова визначає поняття «спілкування» як процес встановлення і розвитку контактів між людьми, який породжується потребами спільної діяльності і містить обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння іншої людини [18, с. 7].

А. Корж зазначає, що спілкування – одна із граней способу життя людини, не менш суттєва, ніж діяльність. А спосіб життя – це не тільки те, що і як робить людина, але і з ким, і як вона спілкується [21, с. 7].

Відомий вчений М. Каган в своїх працях дає власне визначення поняттю спілкування «Спілкування – це процес творення нової інформації, спільної для учасників спілкування, і породженою їх спільністю». Його думку розділяє сучасний український вчений Ф. Бацевич, зазначаючи, що «спілкування – одна з необхідних і всезагальних умов формування і розвитку суспільства і особистості» [3, с. 27].

Відомий сучасний український науковець В. Бабаєв зазначає, що «феномен людського спілкування незмінно викликає істотний інтерес з боку представників багатьох галузей науки, становлячи предмет досліджень філософії і психології, педагогіки і соціології, етики, естетики, лінгвістики мистецтва та інших наук» [1, с. 20].

Поняття «спілкування» є достатньо поширеним у науковому світі. У різноманітних дослідженнях вивчаються педагогічне спілкування, професійно-педагогічне спілкування, культура спілкування тощо. Водночас аналіз праць присвячених вивченню різних видів та складових спілкування, засвідчує розбіжності авторів, як у тлумаченні самого поняття «спілкування», так і у визначенні категоріальних понять, похідних від нього.

Педагогічне спілкування – це процес спілкування вчителя з учнями на уроці та поза ним, що має певні педагогічні функції та спрямований на оптимізацію навчальної діяльності учнів та взаємовідносин вчителя та учнів та всередині учнівського колективу [33, с. 113].

Педагогічне спілкування – це безпосередня форма прояву комунікації у навчально-виховному процесі між педагогом та вихованцями, яка спрямована на формування і розвиток особистості вихованця, спільне вирішення різноманітних педагогічних завдань, створення умов для реалізації творчих здібностей та сприяння самоактуалізації [38, с. 113].

Професійне педагогічне спілкування формується в умовах конкретної професійної діяльності, а тому певною мірою вбирає в себе її особливості і є важливою частиною цієї діяльності. Деякі науковці називають і такі ознаки спілкування:

– найважливіше середовище духовного, суспільного й особистісного прояву людини, становить живий безперервний процес взаємодії людей, людини з собою та світом, у цьому розумінні є чинником розвитку особистості (Н. Волкова) [8, с. 211];

– комунікативний процес, у якому беруть участь не менше двох суб'єктів: той, хто говорить (адресант), та той, хто слухає (адресат). На думку, Ф. Хміль, спілкування не може відбутися, якщо ті, хто беруть у ньому участь, не знають мови. При спілкуванні виникає висловлення – результат інформації адресанта з приводу предмета для адресата [45, с. 54].

Дослідниця З. Курлянд виділяє основні функції спілкування: обмін інформацією, організація діяльності, пізнання людьми один одного, досягнення взаєморозуміння. Крім того, будь-яка людина має потребу самовираження у процесі спілкування, одержання емоційної підтримки – співчуття, поваги до себе – визнання своєї особистості [26, с. 254-255].

У всіх наведених визначеннях спілкування розглядається з філософської, психологічної та педагогічної точок зору. За основу визначення приймається процес, вид діяльності, взаємодія, спосіб або форма відносин. Це підтверджує значимість і багатоплановість спілкування.

Організуючи життя дітей, спрямовуючи їх поведінку у певному напрямку, створюючи умови для розвитку навчальної мотивації, дбаючи про засвоєння ними соціального досвіду, вчитель вступає в безпосередній контакт, взаємодію з учнями. Цей процес ми можемо охарактеризувати як педагогічне спілкування.

Спілкування є невід'ємною частиною кожного акту педагогічної діяльності. Педагогічне спілкування означає систему взаємодії вчителя і класу, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу,

організація стосунків, а також «трансляція» особистості вчителя на учнів та його сприйняття. Це основа професійної діяльності вчителя. Основні форми роботи на основі партнерства відбуваються в умовах спілкування, змістом яких є, насамперед, обмін інформацією, організація взаємодії вчителя та взаєморозуміння з учнями за допомогою різних засобів спілкування.

Педагогічне спілкування – це форма навчальної взаємодії, співробітництва педагогів і учнів; складна взаємодія людей, в якій здійснюється обмін думками, почуттями переживаннями, способами поведінки, звичками [10, с. 437].

Повноцінне педагогічне спілкування є багатограним та поліфункціональним. Воно забезпечує обмін інформацією і співпереживання, пізнання особистості та самоствердження, продуктивну організацію взаємодії. Обмін інформацією ставленням реалізує комунікативний бік спілкування, пізнання особистості та самоствердження – перцептивний, а організація взаємодії – інтерактивний [43, с. 7]

Для здобуття професійного рівня педагогічного спілкування необхідно зрозуміти структуру педагогічного спілкування. У таблиці 1 наведено етапи комунікації (за В. Кан-Каликом).

Розглядаючи прогностичний етап можна побачити, що складається він з попереднього моделювання вчителем майбутнього спілкування з учнями в процесі підготовки до здійснення педагогічної діяльності. А саме здійснюється своєрідне планування комунікативної структури взаємодії, процесу і змісту спілкування, виходячи з цілей і завдань заняття, ситуації, що склалася, індивідуальності вчителя і особливостей учнів.

Попереднє моделювання допомагає вчителю уявити вірогідну схему взаємодії, заздалегідь передбачити можливу атмосферу заняття, відчуті можливий рівень взаємин у ході майбутнього спілкування і на цій основі точніше побудувати як змістовну, так і методичну структуру майбутнього заняття. Таким чином, на цьому етапі яскраво виступають як елементи морально-психологічні, так і власне комунікативно-технологічні, відбувається

переклад педагогічних завдань в сферу завдань комунікативних, досягається їх відповідність, що забезпечує продуктивну реалізацію цілей педагогічної взаємодії.

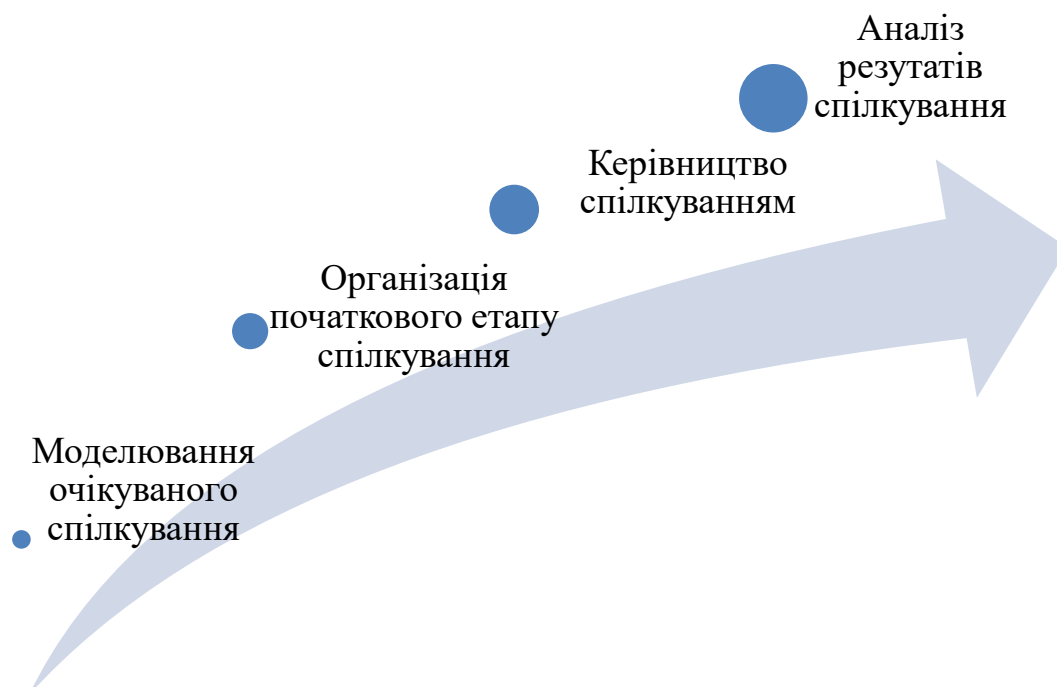

Рис.4. Етапи педагогічного спілкування

Під час другого етапу визначається успішність подальшого розвитку як змістовно-дидактичної системи діяльності, так і її соціально-психологічної основи. Важливими його елементами для вчителя є:

- а) конкретизація спланованої раніше моделі спілкування;
- б) уточнення умов і структури майбутнього спілкування;
- в) здійснення початкової стадії безпосереднього спілкування.

При встановленні контакту в спілкуванні важливу роль відіграє нешаблонність, оригінальність поведінки вчителя. Входячи в клас, можна помітити щось незвичайне: її наповненість, розміщення учнів, готовність засобів навчання, санітарний стан приміщення тощо. У перші ж миті спілкування вчитель повинен уточнити можливості роботи за допомогою обраних методів навчання, побачити загальний настрій аудиторії тощо.

Надзвичайно важлива сама позиція вчителя як ініціатора спілкування

на перехідній стадії від докумунікативної ситуації до ситуації безпосередньої взаємодії. Ініціативність педагога в спілкуванні виступає тут як спосіб управління спілкуванням і всієї навчально-виховної діяльності, спільною творчою працею вчителя і колективу, тобто управління пізнавальним пошуком на лекції, семінарі тощо здійснюється через правильно організовану систему спілкування.

Третій етап відбувається безпосередньо в ході педагогічного процесу і полягає в реалізації попередньо обраної і змодельованої технології спілкування. На цьому етапі вчитель здійснює задуману систему комунікації, надає мовленнєвий вплив на учнів, підбирає і реалізує різні засоби спілкування і передачі інформації, підтримує контакт з аудиторією. На третьому етапі реалізується комплекс комунікативної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу на трьох рівнях: емоційному, когнітивному і соціально-психологічному.

Емоційний, або поверхневий рівень спілкування визначає комфортність ситуації педагогічного спілкування, однак не характеризує змістовних його сторін.

Когнітивний рівень пов'язаний з предметної стороною спілкування. Саме на цьому рівні розгортається пояснювальний процес як стрижневий елемент особистісно-групового педагогічного спілкування і забезпечення бажаної ефективності навчально-пізнавальної діяльності учнів [34, с.76].

Спілкування на соціально-психологічному рівні визначає міжособистісні і групові відносини вчителя і учнів між собою. Тут мистецтво спілкування тісно переплітається з технологією навчання, з організацією роботи учнів.

За умови, якщо методично правильно сформоване педагогічне спілкування виконує функції не лише комунікації, а й виводить педагога на можливість вирішення більш складних завданнях, які сприяють формуванню в учнів значущих для них смислових утворень – за професійним спрямуванням, світоглядних позицій, морально-етичних принципів і

переконань [34, с. 75].

Четвертий заключний етап полягає в аналізі результатів здійснення обраної технології спілкування і в моделюванні нових технологій для вирішення наступних педагогічних задач. Вчитель в разі необхідності аналізує використану їм систему спілкування, уточнює можливі варіанти організації спілкування в даному колективі, співвідносить все це зі змістовними аспектами виконаних робіт, тим самим прогнозує подальше навчальне спілкування зучнями. Цей етап включає в себе як уточнюючі аспекти, так і частково прогностичні, причому, він чинить серйозний вплив не тільки на власне комунікативний бік навчання, а й на весь майбутній навчальний процес.

Представлені етапи розкривають найбільш типові ситуації, що складаються в процесі педагогічного спілкування. Хоча в реальній педагогічній діяльності вони можуть бути іншими. Деякі етапи, наприклад, можуть бути згорнутими або недостатньо чітко виявленими, а іноді, навпаки, надмірно розтягнутими. Все залежить від ситуації, в якій відбувається педагогічне спілкування, від самого вчителя, а також учнів, рівня їх загальної культури, мотивації та інших факторів.

Процес розуміння людини – це складне явище, в якому виділяються два рівні. На першому рівні відбувається усвідомлення цілей, мотивів, установок іншої людини. Другий рівень характеризується здатністю сприймати цілі, мотиви, установки іншої людини як власні [10, с. 133].

Повнота та глибина знань учня визначається професійною спрямованістю особистості вчителя. Мотиви педагогічної діяльності є показником захоплення вчителя своєю професією. Провідними є мотиви, які спонукають до діяльності, спрямованої на забезпечення особистісного розвитку всіх учнів. Виражена орієнтація на інтереси, потреби учнів, на їх особистісний розвиток викликає у вчителя ініціативу, самостійність, його відповідальність за результати педагогічних впливів, а отже – активне втручання у навчальний процес. Чим ближче вчитель до учня, тим

досконалішою є їх педагогічна взаємодія [19, с. 17].

Педагогічне спілкування – система соціально-психологічної взаємодії вчителя та учня, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов для спільної діяльності. Для цього вчитель повинен вміти: швидко і правильно орієнтуватися в постійно мінливих умовах спілкування, знаходити відповідні засоби спілкування, які б відповідали його особистості, обставинам спілкування та індивідуальним особливостям учня, постійно відчувати та підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні. Педагогічне спілкування як професійно-етичне явище вимагає від вчителя спеціальної підготовки не тільки до технології взаємодії, а й морального досвіду, педагогічної мудрості в організації взаємин з учнями, батьками, колегами в різних сферах навчально-виховного процесу. За своїм змістом і сферою діяльності він може бути професійним або непрофесійним [19, с. 17].

Педагогічне спілкування, що поєднує риси професійного та особистого, є одним із найскладніших та універсальних за своєю структурою, функціями, цілями, засобами. Це психологічний феномен, що поєднує в собі різноманітні та суперечливі види, форми, рівні спілкування: формальний і неформальний, режисерський і особистий, публічний і інтимний, індивідуальний і груповий, батьківський і соціально-директивний, емпатичний, науково-побутовий, творчий і маніпулятивний, логіко-емоційний, змагальний та кооперативний, гуманістичний тощо.

Сутність педагогічного спілкування можна зрозуміти з точки зору принципів, закономірностей та механізмів діалогу. Саме діалогічний підхід дозволяє його досліджувати і формувати як з позицій змістовно-діяльної логіки, так і з позицій ціннісно-гуманістичних ідей [5, с. 195].

Основними рисами педагогічного спілкування є: особистісна орієнтація співрозмовників (здатність бачити та розуміти співрозмовника), рівність психологічних позицій співрозмовників (неприпустиме домінування вчителя у спілкуванні, він повинен визнати право учня на власну думку, позицію), проникнення у світ почуттів і переживань, готовність прийняти точку зору

співрозмовника (спілкування за законами взаємної довіри, коли партнери слухають, діляться почуттями, співпереживають, має особливий педагогічний ефект), нестандартні методи спілкування (відхід від суто ролі вчителя).

Отже, педагогічне спілкування як професійно-етичне явище потребує від педагогів спеціальної підготовки не лише для оволодіння технологією взаємодії, а й для набуття морального досвіду, педагогічної мудрості в організації взаємин з учнями, батьками, колегами за різними напрямками навчально-виховного процесу. Залежно від змісту та сфери діяльності, воно може бути професійним або непрофесійним за якістю. У структурі педагогічного спілкування можна виділити тимчасовий аспект, який дозволяє розглядати процес цього спілкування як деяку логічно обумовлену послідовність етапів.

Сутність педагогічного спілкування можна зрозуміти з точки зору принципів, закономірностей та механізмів діалогу. Саме діалогічний підхід дозволяє його досліджувати і формувати як з позицій змістовно-діяльнісної логіки, так і з позицій ціннісно-гуманістичних ідей [5, с. 195].

Основою поділу професійного спілкування на види є ступінь участі або неучасті в ньому мови (усної і писемної). За цією ознакою виокремлюють вербальне і невербальне спілкування.

У педагогічних та психологічних працях спілкування представляє собою унікальну діяльність, через яку окремі люди специфічним чином об'єднуються у спільність, індивідуальні діяльності зливаються у співробітництво, індивідуальне буття переходить у співбуття, окремі «голоси» стають діалогом.

Міжособистісне спілкування виступає соціально-психологічним механізмом професійної підготовки педагогів. Внутрішнім боком його виступає соціально-психологічне відображення, багаторівневі стосунки, зовнішнім – комунікація в її взаємопов'язаних функціях. Найпродуктивнішим типом взаємовідносин у цьому процесі вважається діалогічний тип, який є

універсальною, необхідною умовою ефективності педагогічної діяльності, розкриття потенційних можливостей учасників взаємодії [24, с. 198].

Педагог має вільно організовувати діалог із різними за фахом людьми, реальними й віртуальними партнерами, вдаючись до вербальних, невербальних засобів комунікації, активно використовуючи можливості комп'ютерних мереж для організації плідного взаємообміну інформацією. Він має не тільки застосовувати сучасні інформаційні технології, але й співпрацювати, конкурувати з ними, з необмеженими інформаційними ресурсами, користуватися комплексом комунікативних послуг, передбачених інформаційно-освітнім середовищем. Увесь процес педагогічного спілкування, який складає сутність професійної підготовки педагогів, повинен здійснюватися на гуманістичних засадах.

Саме тому, говорячи про професійне спілкування педагога, насамперед ми повинні розглядати його у всіх аспектах, бачити у всіх взаєминах вміння досягати поставлених цілей.

На думку Н. Волкової функції педагогічної комунікації пов'язані зі стратегічними напрямками педагогічної діяльності, відображають її сутнісні цілі та завдання. Цю групу утворюють: навчальна, виховна, розвивальна, життєзабезпечувальна функції та функція соціалізації особистості.

Рис.5. Функції педагогічної комунікації

Зв'язок педагогічної комунікації і стратегічний напрямок педагогічної діяльності чітко віддзеркалює цілі та завдання педагогічного спілкування. До функцій педагогічного спілкування дослідниця Н. Волкова відносить навчальну функцію, що має на меті оволодіння учасниками освітнього процесу знаннями з педагогічного спілкування, стимулювання педагогів до постійного оновлення знань негативних підходів, спонукає вчителів до комунікативної рефлексії задля забезпечення у подальшому ефективної міжособистісної взаємодії з учнями. Виховна функція на думку дослідниці має забезпечувати сформованість комунікації з учнями з дотриманням морально-етичних норм. Ця функція є дуже важливою час адаптації до освітнього середовища, тому що саме вона забезпечує нормативну поведінку особистості. Під розвивальною функцією розуміють можливості для розвитку комунікативних, особистісних якостей суб'єктів комунікації, оволодіння етичними нормами і правилами поведінки, розкриття морального

змісту подій, фактів, вчинків, опанування оцінних і самооцінних критеріїв, збагачення комунікативного досвіду; сприяє поступовому і послідовному переходу на якісно нові рівні культури педагогічної комунікації.

Життєзабезпечувальна функція передбачає створення умов для особистісної самореалізації, задоволення інформаційних і комунікативних потреб суб'єктів комунікації через збагачення культури вербальної та невербальної комунікації, розширення можливості доступу до інформації, яка постійно оновлюється, використання інформаційних і комунікативних ресурсів комп'ютерних технологій [7, с. 35].;

Функція соціалізації особистості передбачає підготовку до встановлення взаємних стосунків із суб'єктом комунікації, колективом, соціальним середовищем через оволодіння правилами вербальної та невербальної поведінки в стандартизованих комунікативних ситуаціях; вибір найдоцільніших засобів комунікації для досягнення мети у конкретній комунікативній ситуації; відкритість і довіру між комунікативними партнерами; усвідомлення і подолання бар'єрів комунікації; вибір оптимального стилю спілкування і керівництва колективом; подолання перешкод у взаєморозумінні; врегулювання конфліктних ситуацій; усвідомлення власного місця в системі рольових, статусних, ділових, міжособистісних та інших зв'язків [7, с. 35].

У спілкуванні, як і в предметній діяльності, розкриваються і формуються не тільки пізнавальні здібності людини. У спілкуванні виявляються і формуються відносини людей один до одного.

Стиль педагогічного спілкування – це усталена система способів та прийомів, які використовує вчитель у взаємодії. Вона залежить від особистісних якостей педагога і параметрів ситуації спілкування. Безумовно, в основі стилю спілкування вчителя — його загальне ставлення до учнів і професійної діяльності в цілому [34, с.79].

Ставлення до дитини детермінує організаторську діяльність учителя, визначає загальний стиль його спілкування, який за К. Левіним може бути авторитарним, ліберальним і демократичним (див. рис. 5).

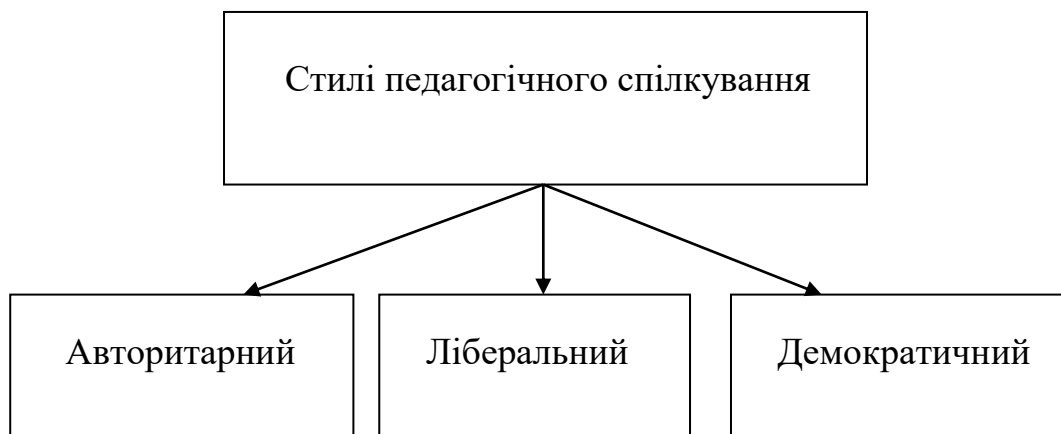

Рис.6.Стили педагогического спілкування

При авторитарному стилі думка учнів не враховується, вчитель вважає за правильну лише свою точку зору, в той час як учні не мають права на самостійність та ініціативність, є пасивними виконавцями розпоряджень та вказівок педагога. Основними формами взаємодії за такого стилі спілкування є наказ, указівка, інструкція, догана. Навіть подяка звучить як докір, а реакцією на помилку учню часто бувають висміювання, різкі слова;

Якщо при авторитарному стилі спостерігається жорстка позиція протистояння позиції вчителя над учнями, то при ліберальному стилі відбувається повна протележність, цей стиль ще називають формальним, адже педагог-ліберал характеризується недостатньо стійкою педагогічною позицією, займає позицію невтручання в стадію керування, тим самим втрачає контакт з учнями та не здатний впливати на відносини в класі;

Демократичний стиль є найбільш ефективним у педагогічній діяльності. Він заснований на повазі до особистості учня і орієнтований на стимулювання активності учнів, самоорганізацію і самоуправління особистості та колективу. Базується він на прагненні донести мету діяльності до свідомості учн, залучити їх до участі у спільній діяльності. Основними

способами взаємодії є заохочення, порада, інформування, координація, що розвиває в учнів упевненість, ініціативність. Демократичне спілкування – це діалог «на рівних» [14, с. 61].

Зважаючи на вищесказане, науковиця Л. Савенкова розглядала саме стиль педагогічного спілкування, як сукупність методів взаємодії з партнером/партнерами, що втілюючись у певних формах та маючи відповідний характер реалізації, сприяють створенню міжособистісних відносин. І вказувала на те, що необхідно виділяти продуктивний стиль педагогічного спілкування який є системою операцій, яка забезпечує суб'єкт-суб'єктний рівень цього спілкування і досягнення в ньому взаєморозуміння, наявність педагогічного контакту та управління ним, досягнення педагогічно доцільного результату в професійній діяльності вчителя. [42, с. 32]

Практика свідчить, що нерідко один і той самий метод впливу, який використовують різні педагоги, дає неоднаковий ефект. І не тому, що не відповідає ситуації, а тому, що невластивий самій особистості педагога. Це вказує, що кожен вчитель має виробити власний стиль.

Індивідуальний стиль педагогічного спілкування - обумовлена цілями педагогічної діяльності та особливостями індивідуальності педагога своєрідність притаманної йому стійкої системи засобів і способів комунікативної взаємодії з учнями.

Науковцями доведено, що педагогічний стиль спілкування вчителя впливає на становлення особистості учнів, формування характеру пізнавальної активності, їх емоційне благополуччя й стан здоров'я.

В особистісно-груповому педагогічному спілкуванні з одного боку виступає педагог, а з іншого – учні. У психологічній структурі особистісного групового спілкування можна виокремити кілька етапів, а саме:

1.. Підготовка педагога до спілкування.

На цьому етапі педагог мусить спланувати процес і зміст спілкування з врахуванням цілей і змісту заняття. При цьому заздалегідь обирається емоційний настрій на майбутнє заняття, виходячи зі складу і чисельності

класу (групи), індивідуальних особливостей учнів, набутого досвіду спілкування. Обдумуються «ліричні відступи» як можливе заповнення пауз, способи реагування на очікувану поведінку учнів і інше. За такої підготовки необхідно уникати повторення (те, що було вдалим в іншому класі, зовсім не обов'язково буде вдалим цього разу). Шаблон у груповому спілкуванні дуже зменшує авторитет педагога.

2. Вступ до педагогічного контакту і початковий момент взаємодії з учнями.

На цьому етапі з'ясовується можливість реалізації задуманого плану спілкування. При встановленні контакту в спілкуванні важливу роль відіграє не шаблонність, а оригінальність поведінки педагога.

3. Організація і управління спілкуванням у ході проведення уроку.

На цьому етапі вчитель здійснює задуману систему комунікацій, подає речові діяння, підбирає і реалізує адекватні ситуації, способи спілкування і передачі інформації, підтримує контакт з аудиторією. На третьому етапі реалізує комплекс комунікативної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу на трьох рівнях: емоційному, когнітивному і соціально-психологічному.

Емоційний, поверховий рівень визначає зручність ситуації спілкування, але не характеризує змістовних його сторін.

Когнітивний рівень пов'язаний з предметною стороною спілкування. На цьому рівні розв'язується пояснювальний процес – стержневий елемент особистісно-групового педагогічного спілкування.

Спілкування на соціально-психологічному рівні визначає міжособистісні і групові стосунки педагога з учнями і учнів між собою. Тут мистецтво спілкування тісно переплітається з технологією навчання, організацією роботи учнів. Однак, не слід забувати, що в будь-якій педагогічній технології головним є учень. Тому, при реалізації тієї чи іншої технології, підкорюючи їй поведінку учнів, не слід забувати про культуру спілкування, педагогічний такт і можливостях коректування будь-якої технології у залежності від ситуації спілкування [48, с. 142].

Таким чином, для повноцінного спілкування вчитель має володіти цілим рядом комунікативних навичок:

- швидко й правильно орієнтуватися в умовах спілкування;
- правильно планувати своє мовлення, вибирати зміст акту спілкування;
- знаходити адекватні засоби для передачі цього змісту;
- забезпечувати зворотний зв'язок, тощо [4, с. 6].

Таким чином, педагогічне спілкування надає можливість педагогу досягти взаєморозуміння в колективі, та відстежити віддалені перспективи взаємодії, вселяючи в учнів впевненість в успішному оволодінні знаннями, правильному особистісному зростанні .

Висновки до першого розділу

В умовах реформування освітньої галузі та інформатизації суспільства висуваються нові вимоги до формування освітнього процесу та до їх учасників. Основою освітнього процесу є взаємодія вчителя та учнів, яка відбувається за умови спільної діяльності її учасників. Основним завданням педагога наразі виступає не видача матеріалу, а створення сприятливих умов для різностороннього розвитку особистості та реалізація концепції «навчання через діяльність», яке відбувається за умов ефективного спілкування.

Проаналізувавши визначення понять «спілкування» та «педагогічне спілкування» науковців можемо зазначити, що педагогічне спілкування – це система органічної соціально-психологічної дії вчителя-вихователя та вихованця в усіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямовані на створення оптимальних соціально-психологічних умов для активної та продуктивної життєдіяльності особистості.

Розглянувши психолого-педагогічну літературу з теми нашого дослідження, ми розглядаємо педагогічне спілкування як інструмент педагогіки партнерства за умов Нової української школи

Нами розглянуто основні функції (навчальна, виховна, розвивальна, життєзабезпечувальна, функція соціалізації особистості); етапи (моделювання, організація, керівництво, аналіз) та стилі педагогічного спілкування (ліберальний, авторитарний, демократичний).

Оптимальним слід вважати таке спілкування вчителя з учнями в освітньому процесі, яке створює найсприятливіші умови для розвитку позитивної мотивації в навчальній діяльності, для соціально-психологічного розвитку дитини, забезпечує сприятливий емоційний клімат у всіх сферах навчання. активність, ефективне управління соціально-психологічними процесами в учнівському колективі і дозволяє максимально розкрити особистісні якості дітей.

Саме тому, реалізація Концепції НУШ має здійснюватися на засадах педагогіки партнерства. Основними принципами педагогіки партнерства, у нашому дослідженні визначено: розподілено лідерство, повага до особистості, позитивне ставлення, діалог, взаємоповага та довіра. На підставі теоретичних досліджень нами дійдено до висновку, що значущими одиницями педагогіки партнерства є діалог, толерантність та емпатія, які передбачають розвиток у педагога стратегію ННС, а саме: спостереження без оцінок суджень через факти, почуття, потреби та прохання, що не є вимогою.

Таким чином, педагогічне спілкування, що побуване за стратегією ННС, на засадах діалогічної міжособистісної комунікації та партнерської взаємодії всіх учасників освітнього процесу. надає можливість вчителю НУШ досягти запланованого навчального результату та мінімізувати конфлікти з усіма учасниками освітнього процесу

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ НАВИЧОК ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

2.1. Опис методик дослідження

Дослідження проводилося на базі Одеської ЗОШ № 107 за участю 63 учнів та 30 вчителів середньої школи.

Емпіричне дослідження відбувалось у два етапи. Здійснювалося анонімно, що забезпечило одержання об'єктивних відповідей на запитання. Під час першого етапу дослідження було вивчено та проаналізовано психолого-педагогічну, фахову та методичну літературу, нормативно-правову базу. Було визначено об'єкт, предмет та завдання дослідження і підібраний комплекс діагностичних методик. На другому етапі було проведено дослідження безпосереднього впливу емоційного стану вчителя та його стилю педагогічного спілкування на учнів, а також визначення стратегії педагогічного спілкування.

Під час дослідження нами була використана методика розроблена О. Шогорєвою та адаптована С. Мартиненко «Визначення стратегії педагогічного спілкування» (див. додаток А).

Поняття стратегія спілкування визначається як «загальна схема дій вчителя під час спілкування з учнями, яка залежить від конкретної ситуації, в якій воно здійснюється, власних інтересів і переконань педагога» [31, с. 26].

Оскільки педагогічна діяльність здійснюється через міжособистісну взаємодію педагога та учня, то при неефективній взаємодії відбувається спілкування вчителя та учня у стереотипно-рольовій взаємодії, виникають конфлікти, труднощі у спілкуванні, що ускладнює повноцінний розвиток дитини. У такому разі, педагогічне спілкування має визначатися ступенем виразності процесів «контакту» та «зворотного зв'язку». Стратегія

спілкування відображається як загальна схема дій учителя під час спілкування з учнями, що залежить від конкретної ситуації, в якій воно здійснюється, власних інтересів і переконань педагога. На відміну від стилів спілкування стратегія охоплює мотиваційну, змістову й операційну складові, тобто для характеристики стратегії спілкування необхідно з'ясувати мету, яку визначає педагог; настанови (гуманістичні, маніпулятивні); характер побудови спілкування (діалогічного та монологічного мовлення).

Методика складається з 74 питань, оцінювання яких відбувається за трьома рівнями – «правдивість», «зворотній зв'язок» та «контакт».

В інструкції пропонувалося обрати варіант відповіді, який максимально відповідає уподобанням педагога. Основа цієї класифікації задана в співвідношенні та спроможності педагога щиро спілкуватися з учнями, правдиво висловлювати свої думки, співпереживати емоційно та адекватно реагувати на зміни емоційного стану дітей під час розмови. У методиці умовно розділяються чотири стратегії «Фасад», «Арена», «Мертва зона» та «Сліпа зона», кожна з яких забезпечує свій специфічний вплив на можливість досягнення учасників взаємодії узгодженості у своїх діях.

Так, реалізуючи стратегію «Арена» вчителі без зайвих зусиль встановлюють довірливі відносини з учнями, зацікавлені особистими інтересами та справами дітей, намагаються враховувати їхні індивідуальні особливості та здібності. Педагог мотивує дітей похвалою, підтримує та стимулює навчальну діяльність; висловлює свою думку і спонукає до цього учнів. Він ділиться з учнями емоціями, які переживає, диференціює завдання, враховуючи потенційні можливості учнів. Освітній процес має в основі співпрацю, зі спільним подоланням виникаючих труднощів. Саме ця система дій показує співпрацю та партнерство учасників навчального процесу.

Наступною стратегією виявленою серед педагогічного колективу є стратегія «Фасад», яка характеризується формальним спілкуванням, з підвищеними вимогами до ідеальної поведінки учнів, вважає за необхідним беззаперечного виконання вказівок. Відсутність зацікавлення життям учнів,

за межами класної кімнати. Характерне ведення уроку в монологічній формі, пригнічення ініціативи учнів, застосовуючи осуд і покарання, як засіб впливу, як результат байдужість породжує у дітей страх, недовіру до вчителя та зневіру в себе. Дана стратегія не є взірцевою, проте досить поширена.

Педагоги, які не здатні до емпатії, тобто зайняті лише собою та своїми думками відносяться до стратегії «Сліпа зона». На відміну від «Фасада» дана стратегія є не передбачає покарань чи докорів, проте і стимулюванням учнів не переймаються. Учитель не замислюється над тим, як, розмовляючи з учнями, досягти взаєморозуміння. Учень є лише об'єктом, перед яким такий педагог демонструє свою відкритість, на який переносить своє задоволення чи невдоволення світом і життям загалом. Водночас учні не відчувають захищеності, підтримки та впевненості в «наставнику».

Основною характеристикою стратегії «Мертва зона» є відсутність взаємодії педагога та учнів. Як зазначають науковці таке спілкування вчителі використовують досить рідко. Адже від форми навчальної взаємодії та співробітництва педагогів і учнів залежить освітній процес.

З метою вивчення уявлень і оцінки особистості як свого реального, так і ідеального соціального «Я» використовувалась методика ДМВ Л. Собчик (див. додаток Б).

Подана методика інтерпретується за допомогою восьми шкал, які в свою чергу поділені навпіл. Кожен з показників шкал має свою характеристику стилю міжособистісних відносин (ДМВ): владний-лідуючий; незалежно-домінуючий; прямолінійний-агресивний; недовірливий-скептичний; покірний-сором'язливий; відповідальний-великодушний; залежний-слухняний; співробітницький -конвенціальний. Перший стиль «владний-лідуючий» характеризується впевненістю та організаторськими здібностями, може бути гарним керівником, проте нетерпимий до критики з рисами деспотизму, потребує керування. Назва другого стилю, «незалежно-домінуючого» співзвучна зі своїм описом – це незалежність та виражене домінування, бажання мати індивідуальну думку, яка відрізняється від інших.

«Прямолінійно–агресивний стиль» виражає щирість і прямолінійність, наполегливість та може буди і неприязним, імпульсивним. «Недовірливий-скептичний стиль» визначається в реалізмі сприйняття подій та підозрілості, скептицизму і критиці оточуючих. Наступний стиль «покірний-сором'язливий» розкриває здатність часто перекладати на себе обов'язки інших; стриманий, скромний. Стиль «відповідальний-великодушний» вказує на підвищене відчуття відповідальності та готовності завжди прийти на допомогу, доброзичливість. Співробітницький – конвенціональний стиль в невеликій мірі вираженості визначає продуктивну комфортну роботу в колективі, при підвищених показниках це неспроможність виділити своє «Я» від думок групи, часто іти на компроміси, а не відстоювати свою думку. І «залежний-слухняний» характеризується залежністю соціальної думки, потребі у визнанні оточуючих та допомозі з боку інших.

Перші чотири стилі ДМВ переважно схильні до конфліктних ситуацій, а не ухиляються від них, в той час, як у решти переважає поступливість та компроміс.

Для визначення стилю педагогічної взаємодії було обрано методіку В. Симонова (див. додаток В). Яка націлена на визначення партнерської позиції вчителя до інших суб'єктів освітнього процесу.

Методика представлена у вигляді 50 блоків по 3 питання закритого типу в кожному, формулювання яких не дає змогу здогадатися як відбудеться подальше інтерпретування відповідей. В кожному питанні респонденти повинні вибрати лише один варіант відповіді, який найкращим чином описує характерний для нього стан поведінки.

Для обробки отриманих у дослідженні результатів підраховується кількість балів, відповідних кожному стилю діагностованих (авторитарний, демократичний, ліберальний).

2.2. Дослідження стану розвитку навичок педагогічного спілкування

На першому етапі дослідження з метою визначення стратегії педагогічного спілкування було апробовано методику С. Мартиненко, яка надала можливість дослідити чотири стратегії «Фасад», «Арена», «Мертва зона» та «Сліпа зона». Результати дослідження представлені на діаграмі (Рис. 3.)

За результатами методики ми виявили найбільший показник стратегії «Фасад» (педагоги, яких добре виражений процес зворотнього зв'язку але мінімізований процес контакту)

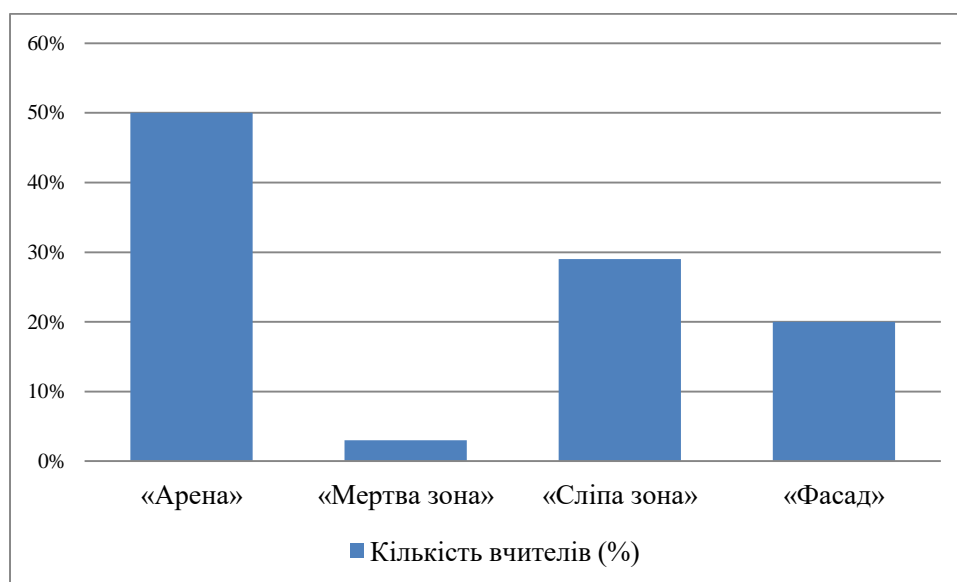

Рис. 3. Результати діагностики «Визначення стратегії педагогічного спілкування» за методикою С. Мартиненко

Аналіз графічних даних дає змогу дійти до наступних висновків. Серед вчителів у 6 респондентів (20%) стратегія педагогічного спілкування з учнями відрізняється досить великим формалізмом, прагненням організації стереотипно-рольової взаємодії. Зі стратегією педагогічного спілкування «Сліпа зона» виявлено у 10 вчителів (32%). Ці вчителі занадто зайняті реалізацією своїх цілей, демонстрацією власних станів, стосунків та

претензій. Стратегію «Арена» продемонструвало лише 5 вчителів (28%). Ці вчителі в змозі висловити своє ставлення до подій, бачення проблеми, здатні відійти від плану уроку, змінити його хід, якщо цього вимагає ситуація. Вони виявляють зацікавленість у дітях, цікавляться їхньою думкою та намагаються враховувати їх індивідуальні особливості.

У процесі дослідження спочатку методика проводилася з вчителями 7-х та 8-х класу. Результати проведення даного дослідження з педагогами представлено в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Порівняння показників стилю міжособистісних відносин у вчителів 7-х та 8-х класів (за методикою ДМВ Л. Собчик)

№	Показник стилю міжособистісних відносин	Кількість білів, які одержали вчителі 7-го класу	Кількість білів, які одержали вчителі 8-го класу
1	Владний-лідуючий	12	4
2	Незалежний-домінуючий	9	6
3	Прямолінійний-агресивний	10	3
4	Недовірливий-скептичний	7	8
5	Покірно-сором'язливий	8	7
6	Залежний - слухняний	6	9
7	Співробітницький -конвенціональний	8	12
8	Відповідально-великодушний	4	10

У результаті порівняння стилю міжособистісних відносин у вчителів 7-х та 8-х класів виявлено співвідношення високих показників стилю «владний-лідуючий» до якого схильні більшість вчителів 7-го класу та

сформованість співробітницько-конвенціонального стилю у більшості педагогів 8-х класів.

Наступним етапом нашого дослідження було виявлення залежностей між стилями педагогічного спілкування вчителя та емоційного стану учнів. Узагальнені результати представлено на рис. 4 та рис. 5.

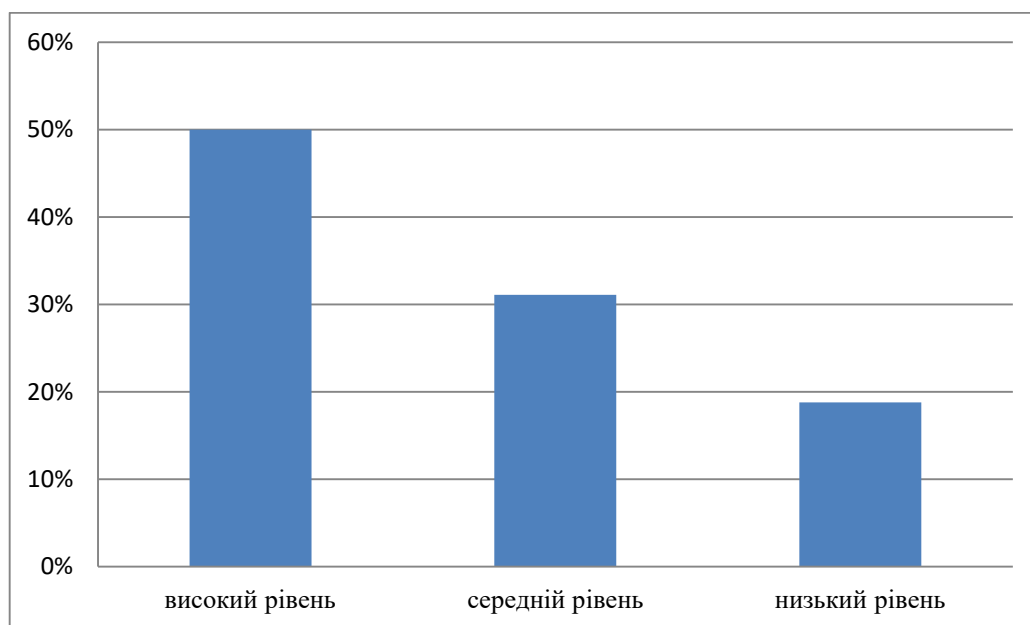

Рис. 4. Рівень емоційного стану дітей у 7-му класі

Таким чином, більшість дітей мають високий рівень емоційного стану після уроку в 8-му класі.

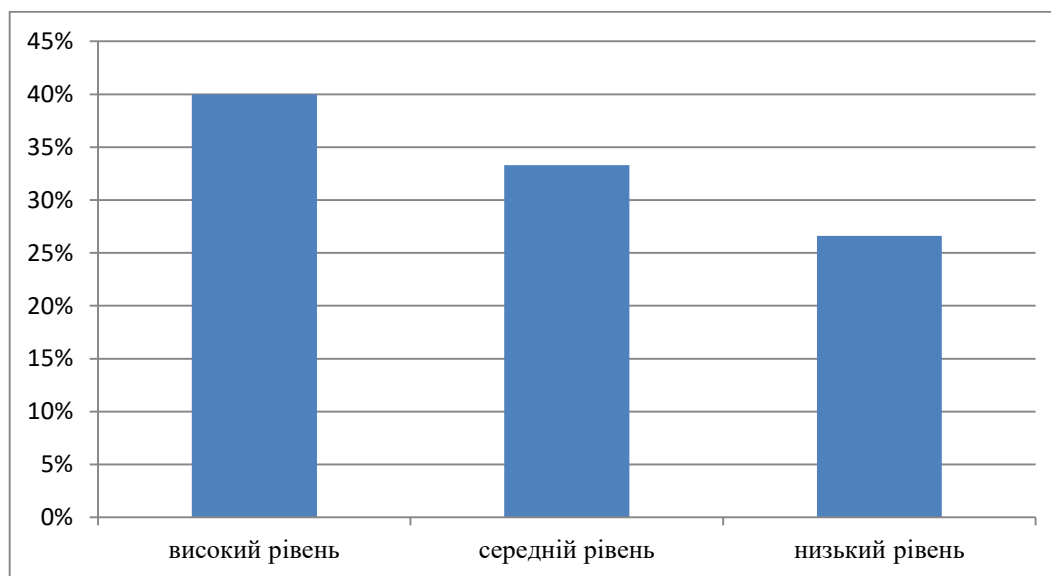

Рис. 5. Рівень емоційного стану дітей у 8-му класі

В результаті опитування були підраховані бали та переведні у відсоткове відношення. Так в 7-му класі за підрахунками результатів можна побачити, що переважає ліберальний стиль спілкування, в той час як у 8-х класі з різним відсотковим відношення все ж переважає демократичний стиль спілкування.

У результаті аналізу отриманих даних можна ми прийшли до наступних висновків.

Якщо розглядати результати проведення методики з вчителями, то стає чітко видно, що педагог 7-го класу відрізняється своєю владністю.

Йому більше, ніж педагогу 8-го класу притаманні лідерські якості, він нетерпимий до критики. Причому важливо зазначити, що потреба командувати іншими також переважає в особистості вчителя. У стилі міжособистісних взаємин явно проглядається виражене відчуття власної переваги над оточуючими.

Розглядаючи результати педагога 8 класу, зазначимо автентичні цінності людини. Особистість вчителя 8 класу не схильна до прояву диктаторства, визначаються комунікативні вміння надання порад та дружельюбні відносини.

Особливо важливо звернути увагу на переважання у вчителя таких важливих якостей для вчителя молодших класів як щирість і врівноваженість. Говорячи про гарячковість і нестриманості, можна помітити прояв даних якостей у наставника 7 класу.

При аналізі даних октанти № 7 можна говорити про те, що вчитель 7 класу прагне до тіснішої співпраці з референтною групою, до доброзичливих відносин з оточуючими.

В особистості ж вчителя 8 класу вкрай низька виражена готовність допомагати оточуючим, у нього також більш слабо розвинене почуття відповідальності перед дітьми за свої вчинки. Вчитель 7 класу відрізняється більшою м'якосердністю і проявом альтруїзму в спілкуванні.

Наступний етап дослідження проводився з учнями цих класів. Результати дослідження в табл 2.5 і табл.. 2.6.

Таблиця 2.5.

Результати за методикою ДМВ Л.М. Собчик в 7-му класі

№	№ Октанта	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8
	Ім'я учня								
1	Марина	11	7	3	6	7	1	5	2
2	Оксана	10	8	3	5	6	9	4	3
3	Денис	7	9	8	6	5	7	7	7
4	Михайло	6	6	4	3	3	2	1	9
5	Лариса	6	7	3	5	4	7	9	8
6	Ніколь	7	3	8	6	8	8	5	5
7	Анжела	4	8	10	11	8	9	3	9
8	Ксенія	4	5	7	5	9	5	4	2
9	Максим	9	8	10	11	7	8	9	3
10	Олег	9	9	10	11	5	7	3	8
11	Даніл	8	10	10	9	7	5	4	5
12	Олена	8	9	9	5	6	3	7	7
13	Марія	11	11	10	5	2	2	7	9
14	Віктор	11	8	11	7	6	7	9	3
15	Неля	11	8	12	8	5	10	7	5

Таблиця 2.6

Результати за методикою ДМВ Л. Собчик в 8-му класі

№	№ Октанта	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8
	Ім'я учня								
1	Наталія	3	8	9	6	7	5	7	7
2	Сергій	8	5	7	6	10	6	6	10
3	Настя	9	6	6	2	11	6	13	8
4	Григорій	7	6	5	4	6	7	14	11
5	Юрій	6	4	3	5	9	4	10	12
6	Марина	3	6	2	8	8	10	9	10
7	Олександр	3	7	8	5	8	12	7	11
8	Софія	4	8	7	6	6	11	8	10
9	Олександр	9	2	8	8	4	11	8	10
10	Антон	5	7	9	3	3	13	6	6

Виходячи з результатів даних досліджень можна говорити про те, що для учнів 7-го класу характерно переоцінка власних можливостей, зарозумілість, експресивність, нездерженість у певних ситуаціях.

Якщо порівнювати учнів 8-го класу та 7-го класу виявляється показник сором'язливості та привітливості. Спроможні до покладання на себе чужих обов'язків.

Діти 7 класу відрізняються, в тому числі відстороненістю та недобррозичливістю по відношенню до свого оточення.

Виходячи з отриманих результатів дійдено до наступних висновків. Під час комунікації з учнями вчитель 7 класу демонструє власність, йому присутні лідерські якості, прослідковується неспроможність контролювати свої емоційні стани.

У класі, де працюють вчителі з великим морально-психічним напруженням, пов'язаним з дратівливістю та неспокоєм, нестійкістю настрою, невпевненістю в собі, не ініціативні, здійснюють підвищений контроль над поведінкою дітей, що проявляють максималізм у виконанні функції виховання, є несприятливі умови для утворення цінних особистісних якостей у дитини середнього шкільного віку. У класі, де вчитель здатний до емпатії, спокійний, з помірною тривожністю, відкритий, що цікавиться думкою дітей, доброзичливий до інших, створює високий рівень комфортного перебування в освітньому середовищі і за його межами та розвиваток індивідуальних особливостей учнів та співпраця буде більш продуктивною.

Для дослідження виявлення стилю педагогічного спілкування була використана методика діагностики стилю взаємодії В. Симонова (див. Дод. В).

Таблиця 2.7.

Стиль педагогічного спілкування

Вчитель	Авторитарний стиль	Демократичний стиль	Ліберальний стиль	Формула
Вчитель 7 класу	20,2%	38,6%	41,2%	Л>Д>А
Вчитель 8 класу	12,8%	58,3%	28,9%	Д>Л>А
Вчитель 9 класу	49,3 %	29,5%	21,2%	А >Л> Д

Аналізуючи результати стилю педагогічної взаємодії нами було визначено три комбінації формул Л>Д>А, Д>Л>А, А >Л> Д.

В першому випадку Л>Д>А результати дослідження вчителя 7 класу ми можемо побачити найменший показник авторитарний (20,2%) по відношенню до демократичного стилю (38,6%) та порівняно з ліберальним

стилем (41,2%). Таким чином для вчителів лібераного стилю характерно надання учням максимальної свободи та відгородження від життя учнів, нездатні стримувати увагу класу. Педагоги з даним стилем взаємодії відносяться невідповідально до своїх обов'язків, тримаючись осторонь подій які не стосуються уроку. Вони нерішучі, можлива занижена самооцінка, присутня ввічливість та привітність.

Результати опитування вчителів наведені в таблиці 2.7 Д>Л>А дають змогу побачити найбільший відсоток демократичного стилю (58,3%), який найбільш сприятливим у контексті сучасного освітнього процесу, адже демократичний стиль має співзвучні принципи з педагогікою партнерства – рівність, взаємоповага, створення сприятливого та мотивуючого середовища.

Результативність вчителя 9 класу А>Л>Д показала перевагу авторитарного стилю (49, 3%). Педагоги даного стилю спілкування як і ліберального поверхнево відносяться до учнів, проте іншим способом, на місце ввічливості і привітності виступає строгість та вимогливість. Вчителі пригнічують, вважаючи що тотальний контроль та дисципліна запорука продуктивної роботи.

Отже, за результатами дослідження можемо прийти до висновку, що педагогічне спілкування вчителів має вплив на учнів. Демократичний стиль викладання вчителів який закладено в основу педагогіки партнерства становлять суб'єкт-суб'єктні відносини; партнерське спілкування; довіра; взаємодія та співпраця між педагогом, учнем та батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями, є рівноправними, добровільними й зацікавленими учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Концепція Нової української школи сприяє розвитку та розкриттю можливостей та здібностей дитини на основі педагогіки партнерства, що базується на взаємодії між учнів, вчителів та батьків. Педагогіка партнерства закладає основи успішної побудови стосунків з оточуючими. Багатостороннє спілкування та діалог між учнями, учителями та батьками має за мету змінити авторитарне одностороннє спілкування. Учитель повинен пам'ятати, що

організація партнерських відносин між учителем і учнями – це складний психолого-педагогічний процес, який розрахований на тривалий період часу, в основі якого закладені не тільки організаційні зміни, скільки зміни у свідомості, в першу чергу, у вчителя. Багато в чому це визначається ступенем підготовленості вчителя до роботи в нових умовах [24, с. 20].

Висновки до другого розділу

В процесі дослідження нами було виявлено за результатами опитування методики «Визначення стратегії педагогічного спілкування» найвищий показник стратегії «Сліпа зона», яку виявлено у 10 вчителів (32%); стратегія «Фасад» зазначена у 6 респондентів (20%), Стратегію «Арена» продемонструвало лише 5 вчителів (28%).

У результаті порівняння стилю міжособистісних відносин у вчителів та учнів можемо говорити про те, що формування ціннісних якостей дитини залежить від особистісних особливостей педагога. У класі, де вчитель здатний до співпереживання, гуманний, любить і поважає дітей, відкритий, що цікавиться думкою дітей, доброзичливий до інших, рівень формування особистості дитини буде більш високим і сприятливим.

В тому класі, де працюють педагоги з великим морально-психічним напруженням, пов'язаним з дратівливістю та неспокоєм, нестійкістю настрою, невпевненістю в собі, не ініціативні, здійснюють підвищений контроль над поведінкою дітей, що проявляють максималізм у підходах до виховання, існують менш сприятливі умови для формування цінних особистісних якостей у дитини середнього шкільного віку.

Досліджуючи вплив стилів педагогічного спілкування на учнів 7-х, 8-х та 9-х класів за методикою В. Симонова нами було виявлено, що саме у 8-му класі (58,3%) у вчителя переважає демократичний стиль. Учні зацікавлені під час уроку, показують продуктивну працю та вмотивованість. Вчитель не

залишається осторонь виникших спірних ситуацій та приймає активну участь в житті класу.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

3.1. Педагогічні умови розвитку навичок педагогічного спілкування

Досліджуючи проблематику розвитку навичок педагогічного спілкування учителів в умовах Нової української школи, можна зазначити, що однією з основних характеристик цього процесу, є реалізація певних педагогічних умов, за яких такий процес буде відбуватися ефективно.

Аналіз визначень за різними науковцями поняття «педагогічні умови» наведемо у таблиці 1.

Таблиця 3.1

Сутність поняття «педагогічні умови» за різними джерелами

Визначення	Автор
Є якісною характеристикою основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища і для них притаманні такі характеристики: створюються цілеспрямовано й реалізуються в освітньому середовищі; забезпечують вирішення поставленого педагогічного завдання; сприяють планомірності наукового пошуку та надають можливість перевірки його результатів; позитивно впливають на ефективність і результативність навчального-виховного процесу [47, с. 68]	Т. Шмоніна
Сукупність обставин, що сприяють побудові освітнього процесу з урахуванням потреб, інтересів, можливостей особистості щодо ефективної професійної	О. Дерев'янко

діяльності [12]	
Обставини, від яких залежить продуктивність цілісного педагогічного процесу професійної підготовки, що опосередковується активністю його учасників [43].	А. Семенова
Комплекс взаємопов'язаних обставин, що сприяють досягненню запланованих результатів освіти, який застосовують з метою досягнення фахівцями необхідного рівня професійної підготовки [17, с. 70].	Н.Іванова

Отже, педагогічні умови розвитку навичок педагогічного спілкування визначаємо як цілеспрямовані, заздалегідь сплановані та організовані заходи, що забезпечуватимуть готовність педагога до здійснення ефективної педагогічної взаємодії з учасниками освітнього процесу.

Ми вважаємо, що ефективний вплив на удосконалення навичок педагогічного спілкування вчителів забезпечують такі педагогічні умови:

- 1) формування емоційного мотиваційно-ціннісного ставлення у вчителів до педагогічного спілкування у взаємодії з учасниками освітнього процесу;
- 2) удосконалення знань вчителів щодо педагогічного спілкування;
- 3) оволодіння вчителями практичного досвіду здійснення педагогічного спілкування.

Обґрунтуємо першу педагогічну умову. Підстави для припущення про ефективність цієї умови закладені у результатах анкетування.

Мотиваційно-ціннісні диспозиції визначають особливості інших компонентів психологічної структури особистості і відіграють вирішальну роль у детермінації поведінки, саморегуляції та прогнозуванні. Вони зумовлюють і емоційне, афективне пристосування, і раціональний вибір бажаного, а також стають психологічною основою у формуванні стійких властивостей особистості [14, с. 135].

Так як досліджуваний нами феномен – стиль педагогічного спілкування є стійкою системою способів та прийомів спілкування вчителя з учасниками освітнього процесу, ми вважаємо, що на його формування та функціонування впливають саме стійкі мотиваційні утворення.

Цільова установка на педагогічне спілкування має важливе значення тому, що саме від неї залежить характер й форми взаємодії. Тому вчителю насамперед необхідно перенести цільовий акцент організації взаємодії з себе на учнів, стимулюючи їх до партнерської взаємодії, зацікавлюючи, створюючи творчу атмосферу, з метою виявлення їх індивідуальності, суб'єктної позиції, позитивного ставлення до процесу навчання.

Викладене дає підстави стверджувати, що формування емоційного мотиваційно-ціннісного продуктивного стилю педагогічного спілкування у вчителів у процесі їх професійної діяльності, має спиратися на засвоєння педагогами соціально-психологічних норм та емоційно-ціннісних ставлень, на основі яких зароджуються моральні орієнтири та установки.

Таким чином, перша педагогічна умова, сприятиме формуванню стійкого інтересу у педагогів до вдосконалення навичок спілкування, спонукатиме вчителів виробляти певний тип реагування на поведінку оточуючих, стимулюватиме їх до формування тилу самореалізації та самоствердження.

Наступною суттєвою складовою продуктивного стилю педагогічного спілкування є змістова складова, тобто знання. Ми поділяємо наукову позицію З. Курлянд та В. Ягоднікової [25; 48] стосовно того, що знання щодо сутності будь-якого явища сприяють формуванню мотивації та інтересу до цього явища. Крім того, знання є основою для формування певних дій чи діяльності в цілому.

Змістова складова вчителя включається в процес аналізу педагогічної ситуації, формування навчально-виховних цілей і зумовлює вибір педагогом, з множини всіх відомих йому способів та прийомів спілкування, таких, які відповідають вказаній ситуації.

Визначаючи понятійний апарат вчителя загальною змістовою основою процесів оцінки ситуації, прогнозування можливих наслідків застосування тих чи інших дій та подальшого вибору відповідної тактики інтерактивної поведінки, вчені, в той же час, підкреслюють залежність етапу прийняття рішення від мотиваційно-ціннісної структури особистості вчителя (потреб, установок, ціннісних орієнтацій і т. ін.) [14, с. 136]

Саме тому перша та друга педагогічні умови здійснювалися у взаємозв'язку та взаємодоповнювали одна одну.

Реалізація першої та другої умов можуть відбуватися під час проведення педагогічних нарад, засідань методичних комісій, круглих столів та інших заходів, що були націлені на підвищення мотивації до удосконалення навичок ефективної педагогічної комунікації та розширенню знань вчителів щодо педагогічного спілкування.

Слід також зазначити, що змістову складову продуктивного стилю педагогічного спілкування включено у структурну організацію умінь вчителя, що забезпечують процес спілкування. Про це свідчать наукові напрацювання В. Зликова [16, с. 108], О. Фенцик [45, с. 157], Л. Савенкової [41, с. 59] та ін..

М. Лук'янчиков під поняттям «уміння» визначає підготовленість до практичних і теоретичних дій, які мають виконуватися швидко та усвідомлено на основі засвоєних знань та життєвого досвіду [28, с. 56].

Ми вважаємо, що вищезазначену наукову думку повною мірою можна віднести і до умінь педагога, які забезпечують процес педагогічного спілкування.

Тому третя педагогічна умова спрямовувалася на отримання вчителями практичного досвіду здійснення педагогічного спілкування, а саме: розвиток навичок моделювання вчителем майбутнього спілкування з учнями у процесі підготовки до безпосередньої взаємодії з ними, вміння організувати безпосередньо спілкування з учнями, вміння здійснювати управління

спілкуванням у процесі, розвиток навичок аналізу реалізованої системи спілкування і моделювання її на майбутню діяльність.

У загальному розумінні досвід є сукупністю знань і вмінь, які здобуваються в житті, на практиці. Тобто досвід – це вміння, які формуються в діяльності, це похідна від знань і практики; вміння – це заснована на знаннях і навичках готовність людини виконувати ту або іншу діяльність, а навички – це дія, сформована шляхом повторення, що характеризується високою мірою осягнення і відсутністю поелементної свідомої регуляції і контролю [36, с. 331].

Цю умову можна реалізовувати у процесі проведення прогресивної дискусії з метою групового вирішення проблеми з одночасним тренуванням вчителів у відповідних комунікативних вміннях і навичках.

Перегляд відеороликів, які демонструють ввічливість або грубість, доброзичливість або невихованість у ситуаціях спілкування надає можливість зрозуміти значущість ненисальницького спілкування в роботі з учнями. Вчителям можна запропонувати знайти відеоролик в якому продемонстровано кроки ННС. Після перегляду відео має відбутися аналіз комунікативних дій вчителя.

Для кращого усвідомлення ролі доброзичливості у спілкуванні слід навести приклади, коли можна допомогти іншим добрим словом.

Влучним інструментом для закріплення стратегії ННС вважаємо застосування ігрових вправ.

Отже, визначені умови, на нашу думку, у своєму діалектичному взаємозв'язку сприятимуть підвищенню результативності процесу розвитку навичок педагогічного спілкування вчителів в умовах НУШ.

3.2. Методичні рекомендації щодо ефективної організації педагогічного спілкування в умовах Нової української школи

Виділяючи умови педагогічного спілкування вчителів нами було розроблено комплекс заходів, які сприяють удосконаленню навичок педагогічного спілкування тематичні педагогічні ради, методичні об'єднання. З впровадженням мотиваційних зустрічей, виокремлень прийомів покращення педагогічного спілкування.

Виокремлення наступних методів : дискусії – ток-шоу, метод ділової гри, гри-імітації, метод «Мозковий штурм», педагогічні ситуації Case study, метод «Ланцюжок».

Відповідно до першої умови формування емоційного мотиваційно-ціннісного ставлення у вчителів до педагогічного спілкування у взаємодії з учасниками освітнього процесу рекомендуємо розглянути питання партнерської взаємодії та педагогічного спілкування на педраді, метою якої є створення сприятливого психологічного клімату в навчальному колективі, визначення професійних цінностей педагогів, імітація мотиваційних зустрічей.

Під час проведення мотиваційної зустрічі вчителям пропонується познайомитись з лялькою мотанкою НУШкою для налагодження атмосфери довіри та невимушеності. Під час знайомства с лялькою вчителі розповідали про себе в такій послідовності:

- Доброго дня! Я – Катерина. Я сучасний вчитель, бо....
- Я вчитель, я...
- Я професіонал, тому, що ...
- Я – професійний вчитель, тому, що ...

Наступним етапом педагогічної ради є застосування методу «Мозковий штурм», який допомагає педагогам в отриманні максимальної кількості пропозицій за поставленою проблемою.

Так педагогам пропонується вибрати десять цінностей, а потім з них п'ять і пронумерувати їх за ступенем значущості для них, потім пропонується прибрати одну якість, менш важливу в порівнянні з іншими.

Залишається п'ять найважливіших цінностей, якими керуються вчителі школи. От відповідно цим цінностям вони і будують свою діяльність. Після визначення спільних цінностей відбувається обговорення емоційного стану вчителів який супроводжував їх під час виконання завдання.

Питання для обговорення

- Що ви відчували, коли вас просили пронумерувати якості?
- Чи легко було розставатися з вашими цінностями? Чому?
- Які труднощі виникли в ході групової роботи?
- Яку інформацію для роздумів ви одержали?

Використання методу «Ланцюжок» дає змогу опираючись на власний досвід сформулювати бачення ефективного педагогічного спілкування. Та створити спільний проект «Педагогічне спілкування – візитна картка сучасного вчителя». Робота заключається в роботі трьох груп, учасники першої повинні записати одну з найважливіших функцій педагогічного спілкування, передаючи далі свої записи, друга група доповнює запис і третя повторює таким же чином. Процедура може повторюватись декілька разів, по завершенню результатом є проектна робота, яка вибудована ланцюжком.

Відповідно до другої методичної рекомендації – удосконалення знань вчителів щодо педагогічного спілкування доцільно проводити педагогічні ділові ігри.

Під час ділової гри навчання набуває спільного, проєктивного характеру, відбувається розвиток особистості вчителя.

Мотивація, інтерес і емоційний статус учасників ділової гри обумовлені широкими можливостями для планування і втілення завдань, для діалогічного спілкування на матеріалі проблемного значення ділової гри.

Так навчальна ділова гра «Експертиза» моделює взаємини між учасниками для процедури оцінки і захисту будь-яких розробок. Гра

спрямовується на зняття психологічного дискомфорту, набуття і закріплення практичних умінь і навичок конструктивного спілкування та діяльності, а також засвоєння більш продуктивних зразків спільної роботи. Особистісно-орієнтована педагогічна взаємодія між педагогами відбувалася під час виконання та обговорення вправи «Що допомагає – що заважає». Після поставленого проблемного твердження «Ефективне педагогічне спілкування» необхідно листок зігнути навпіл та вияснити, що насправді заважає вчителю, а що допомагає під час комунікації та спілкування.

З метою удосконалення навичок емпатії і рефлексії з вчителями можна розіграти наступну гру. Один з учасників говорить фразу, що виражає його стан, настрій чи відчуття, а інший ставить йому запитання, щоб з'ясувати деталі. Вправа вважається виконаною, якщо у відповідь на запитання учасник одержував три позитивні відповіді – «так».

Під час проведення ділових ігор спілкування максимально наближене до реального життя. Ділова гра служить засобом розвитку мислення, що виражається у здібності до аналізу проблемних педагогічних ситуацій, постановки, вирішення та обґрунтування поставлених завдань для вчителів.

Специфічною особливістю і перевагою ділової гри як методу навчання є активізація групових процесів за допомогою направленою моделювання функціонально-рольових відносин реальної діяльності. Метод ділових ігор є спеціально організованою діяльністю з впровадження теоретичних знань.

Метою третьої методичної рекомендації є оволодіння вчителями практичного досвіду здійснення педагогічного спілкування.

Оволодіння практичним досвідом можна проводити шляхом проведення дискусії у стилі телевізійного ток-шоу (Panel Debate) або запропонувати педагогам розіграти ситуацію з розсипаними учнем олівцями. Вчителям постає завдання озвучити, що вони відчують так, щоб не було критики. Перевага даного метода в тому, що ця форма дискусії сполучає в собі переваги лекції і дискусії в групі. Група з 3-5 чоловік веде дискусію на зарання обрану тему в присутності аудиторії. Глядачі вступають в

обговорення пізніше: вони висловлюють свою думку або задають питання учасникам бесіди.

Ток-шоу дає можливість чітко виразити різні точки зору за заданою темою, але для цього основні учасники обговорення повинні бути добре підготовлені. У всіх рівні умови – 3-5 хвилин. Ведучий повинен слідкувати, щоб учасники не відхилялись від заданої теми.

З метою розвитку навичок моделювання вчителями майбутнього спілкування з учнями можна розглянути педагогічні ситуації Case study «Вибір та реалізація стратегії взаємодії». Суть методу полягає у використанні конкретних випадків для спільного аналізування, обговорення або вироблення рішень педагогами з певного розділу навчання дисципліни.

Цінність кейс-методу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що безумовно є діяльним і ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти. Наприклад, ситуація «До директора школи прийшов батько підлітка, який серед учителів має репутацію не дуже дисциплінованого та старанного учня. Батько скаржиться на те, що класний керівник необ'єктивний у ставленні до його сина, постійно провокує його, навмисне складає про нього негативне враження. Вчителі мають надати відповіді на запитання: Як може поводити себе директор з батьком? За яких умов він може використати ефективно ту чи ту стратегію для розв'язання проблеми? Як він поводитиме себе з класним керівником?

На тематичній педагогічній раді разом з вчителями слід розглянути шляхи вдосконалення спілкування та співпраці між учасниками навчально-виховного процесу в рамках концепції Нової української школи та залучити до обговорення наступних питань: Які існують види спілкування? яке спілкування більш ефективно – вербальне чи невербальне?; Як вибудувати взаємодію з іншими; чого не треба робити у спілкуванні?. Ефективною в

реалізації являється гра-імітація «Театральна постановка», за умовами якої потрібно розділитись на команди та вербальними чи невербальними способами за допомогою міміки, жестів, рухів чи словами спілкуватися на вказану тему, тобто стати акторами і зіграти свою роль.

Прийомами, які сприяють ефективній організації педагогічного спілкування є :

1. Голосова та емоційна модуляція – це зміна, може навіть несподівана, гучності голосу- від підвищеного звучання до шепотіння; зміна тембру, інтонації, висоти.

2. Переривання мовлення або використання антиципації, тобто переривання мовлення на словах, досить очевидних для учнів, з вимогою вимовляти їх вголос усім, хто здогадався, на якому слові перервано мовлення. Активність учнів доцільно заохочувати.

3. Модуляція темпу голосу, а саме витримування паузи: зміна темпу від навмисно повільного до скоромовки. Різка зміна швидкості мовлення, адже монотонне спілкування вчителя для дітей переростає у фон, який ніхто не сприймає та перестає звертати на нього увагу.

4. «Провали в пам'яті». Імітація забування досить очевидних для класу елементів розповіді, наприклад, для вчителя математики – табличне множення трьох на сім, для вчителя української мови визначення поняття «іменник» та ін. Під час таких ситуацій учні активуються і беруть активну участь у процесі навчання.

5. Жестикуляція – супроводження пояснення матеріала «живою» яскравою мімікою і відповідною темі емоційною та ілюстративною жестикуляцією.

6. Риторичні запитання-повторювання основних елементів повідомлення у вигляді запитання, цей варіант спрацьовує, як показує практика, під кінець заняття, коли діти вже втомлені та розслаблені, питальна інтонація спонукає активувати увагу, на яку, після невеликої паузи, відповідь дає сам вчитель.

7. Контрольні питання – популярний прийом, який часто використовують як рефлексію, ставлячи контрольні питання по пройденому матеріалу. У випадку коли учневі важко даються контрольні питання, вчитель може прийти на допомогу з додатковими.

8. Чернеткування (конспектування). Вчитель дозволяє, наприклад, на контрольну роботу брати підказку, але підказку потрібно створити самому, занотовуючи, як переказ, основне з пройденої теми; контрольна робота для дитини це стресова ситуація, навіть якщо тема легка або якщо вона не впевнена в своїх силах, маючи нотатки в учня з'являється впевненість та зникає страх.

9. Тренування короткочасної пам'яті «відгук» - це переривання розповіді на півслові і висловлення прохання повторити речення, якщо в учнів такий прийом є систематичним, то вони переходять в режим цілковитої уваги для того, щоб бути завжди готовим до несподіваного етапу.

10. Екстраподразники. Мається на увазі миттєве звернення на себе та на своє мовлення уваги учнів – раптове вимкнення світла, хлопок у долоні, ввімкнення або вимкнення звуку – відео чи мелодії.

Таким чином, для удосконалення навичок педагогічного спілкування нами рекомендовано під час педагогічних рад впроваджувати мотиваційні зустрічі задля формування емоційного мотиваційно-ціннісного ставлення у вчителів до педагогічного спілкування. Для удосконалення знань та оволодіння вчителями практичного досвіду педагогічного спілкування доцільно використовувати в роботі наступні методи : метод ділової гри, гри – імітації, метод «Мозкового штурму», педагогічні ситуації Case study, метод «Ланцюжок» , дискусії - ток-шоу, тощо.

Висновки до третього розділу

Психолого-педагогічними умовами розвитку навичок педагогічного спілкування виступили: формування емоційного мотиваційно-ціннісного ставлення у вчителів до педагогічного спілкування у взаємодії з учасниками освітнього процесу; удосконалення знань вчителів щодо педагогічного спілкування; оволодіння вчителями практичного досвіду здійснення педагогічного спілкування. Основним результатом такого процесу стало сформоване у вчителів ціннісне ставлення до педагогічного спілкування, орієнтація їх на продуктивний стиль спілкування.

З метою забезпечення педагогічних умов розвитку навичок педагогічного спілкування розроблено методичні рекомендації, що включають комплекс заходів, які забезпечують можливість досягнення найоптимальнішого результату щодо покращення у вчителів навичок педагогічного спілкування.

Даються методичні рекомендації щодо налагодження педагогічного спілкування; прийоми, які сприяють ефективній організації педагогічного спілкування.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного нами дослідження свідчать про досягнення поставленої мети та завдань.

Відповідно до першого завдання ми обґрунтували поняття «спілкування», «педагогічне спілкування», «педагогіка партнерства».

Проаналізувавши визначення понять «спілкування» та «педагогічне спілкування» науковців ми зазначили, що педагогічне спілкування – це система органічної соціально-психологічної дії вчителя-вихователя та вихованця в усіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямовані на створення оптимальних соціально-психологічних умов для активної та продуктивної життєдіяльності особистості. Розглянувши психолого-педагогічну літературу з теми нашого дослідження, ми розглядаємо педагогічне спілкування як інструмент педагогіки партнерства за умов Нової української школи

При визначенні поняття «педагогіка партнерства» ми спирались на таке визначення «система методів виховання та навчання на засадах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості, що знаходить свій прояв у взаємодії учителів, учнів та батьків».

Відповідно до другого завдання нашого дослідження ми з'ясували, що педагогічне спілкування у НУШ - це діалогічна міжособистісна комунікація всіх учасників освітнього процесу, що побудована на засадах партнерської взаємодії та передбачає ненасильницьке спілкування. Стратегія ненасильницького спілкування – це практичний засіб, в основі якого полягає взаєморозуміння та співпраця, виходячи з цього спілкування стає ефективним. Застосовуючи ненасильницьке спілкування, педагоги та діти можуть досягти бажаного результату та мінімізувати конфлікти.

Реалізація Концепції Нової української школи має здійснюватися на засадах педагогіки партнерства. Основними принципами педагогіки партнерства у нашому дослідженні визначено: розподіл лідерства, повага до

особистості, позитивне ставлення, діалог, взаємоповага та довіра. На підставі теоретичних досліджень ми дійшли висновку, що значущими одиницями педагогіки партнерства є діалог, толерантність та емпатія, які передбачають розвиток у педагога стратегію ненасильницького спілкування, а саме: спостереження без оцінок суджень через факти, почуття, потреби та прохання, що не є вимогою.

Було досліджено стан організації педагогічного спілкування в умовах Нової української школи у закладі загальної середньої освіти № 107, участь в дослідженні приймали участь 63 учнів та 30 вчителів. Для визначення домінування певної стратегії педагогічного спілкування вчителів нами була використана методика «Визначення стратегії педагогічного спілкування» за О. Шогоревою, з метою вивчення уявлень і оцінки особистості застосовували методику ДМВ Л. Собчик, для визначення стилю педагогічної взаємодії – методику В. Симонова.

Згідно з четвертим завданням нашого дослідження було виокремлено такі педагогічні умови розвитку навичок педагогічного спілкування: формування емоційного мотиваційно-ціннісного ставлення у вчителів до педагогічного спілкування у взаємодії з учасниками освітнього процесу; удосконалення знань вчителів щодо педагогічного спілкування; оволодіння вчителями практичного досвіду здійснення педагогічного спілкування.

Відповідно до п'ятого завдання нашого дослідження, нами було розроблено методичні рекомендації щодо ефективної організації педагогічного спілкування в умовах Нової української школи, а саме: підвищення професійно-педагогічної компетентності вчителів з культури педагогічного спілкування (зазначено прийоми ефективного спілкування вчителів, розроблена тематична педагогічна рада, застосування методу «Case study» з аналізом педагогічних ситуацій); розвиток комунікативних компетенцій та здібностей вчителів (дискусії - ток-шоу, ділова гра, метод «Мозковий штурм», метод «Ланцюжок», ігри – імітації); формування досвіду

рефлексивного аналізу власної комунікативної діяльності вчителем;
удосконалення навичок педагогічного спілкування вчителя.

Завдання дослідження виконано , мету нашого дослідження досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаєв В. М., Пазиніч С. М. Філософія педагогічного спілкування : монографія. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 268 с.
2. Бандурка О. М., Тюріна В. О, Федоренко О. І. Основи психології і педагогіки: підручник. Харків, 2003. 298 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник. Суми: В.ц. «Академія», 2004. 344 с.
4. Бурковець Д. О., Барнич О. В. Сутність педагогічної комунікації.: зб. наук. пр., матеріали наук.-практ. інт-конф. молодих науковців та студентів: *«Розвиток особистості молодшого школяра»: сучасні реалії та перспективи»* матер. Міжнар. наук.- практ. конф., 2020. 361 с.
5. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб, 2-ге вид перероб. та доп. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.
6. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч.пос. Київ, 2008. 562 с.
7. Вознюк О. І. Аналіз співробітництва і партнерства. *Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах нової української школи:* зб.наук.- метод. матеріалів конференції 15 травня 2019 р.
8. Волкова Н. Г. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання : навч. посіб. Д. : РВВ ДНУ, 2004. 52 с.
9. Волкова Н. Г. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: Дніпропетровськ. Видавництво ДНУ, 2005. 304 с.
10. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-е вид, доп. і випр. Р.: Вол. обереги, 2011. 552 с. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 176 с.

11. Гуменюк О. Г. Освітнє спілкування як інформаційний, діловий, психосмисловий і самосенсовий різновиди обміну Психологія і суспільство. 3, 2005. С. 73-94.

12. Дерев'яно О. В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів в процесі навчання фахових дисциплін. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. № 5.

13. Досвід переможців «Global teacher Prize». URL: <https://dyvys.info/2018/05/07/yakymy-mozhut-buty-ukrayinski-vchyteli-majbutnogo-dosvid-peremozhtsiv-global-teacher-prize/>

14. Дубовик С. М. Характеристика складників продуктивного стилю професійного спілкування викладача. наук. праці: Науково-методичний журнал. Т.71. вип. 58. Педагогічні науки. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007. С. 134-141.

15. Закон «Про освіту» URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

16. Зливков В. Л., Лукомська С.О., Психологія педагогічної взаємодії: інтегративний підхід. К.: 2019. 259 с.

17. Іванова Н. Проектна компетентність майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи: структура, критерії та показники сформованості. *Наук. вісник Мелітопол. держ. пед.ун-ту. Педагогіка*. 2019. № 1. С. 186-195.

18. Кайдалова Л., Пляка Л. К 15 Психологія спілкування: навч. Пос. х. : НФаУ, 2011. 132 с.

19. Ковальчук З. Організація педагогічного спілкування як керованого процесу особистісного розвитку учня. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011 (№2) с. 220-228.

20. Концепція «НУШ» :[https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna %20 serednya / nova –ukrainska – shkola - compressed. pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf)

21. Корж А. Українська мова професійного спрямування: Навч. посіб. Київ, 2009
22. Кравчинська Т. Педагогіка партнерства: основні ідеї, принципи та сутність Ел.ресурс Підготовка керівних та педагогічних кадрів до реалізації Концепції Нової української школи: Зб. статей Всеукр. наук.-пр. Інт.-конф., 6 квітня 2017 р. Харків: 2017. С. 85–88, Режим доступу : <http://conf-hano.at.ua/load/zbirniki/elektronnijzbirnikmaterialiv/4-1-0-680>
23. Кудіна В., Юрченко Психологія вищої школи. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 176 с.
24. Кузьмінський А., Омеляненко В. Педагогіка у запитаннях і відповідях. Навчальний посібник. Знання, 2006. 311 с.
25. Курлянд З.Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К: Знання, 2007. 495 с.
26. Курлянд З.Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К: Знання, 2007. 495 с.
27. Лондар С. Л. Реалізація державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» монографія. Київ: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2019. 192 с.
28. Лук'янчиков М. І. Основи проєктувальної діяльності майбутнього вчителя музики : навч.-метод. посібник . Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2016. 298 с.
29. Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии / Ляудис В. 5-е изд. СПб . : Питер, 2008. 192 с.
30. Мартиненко С. М. Діагностична методика визначення стратегії педагогічного спілкування вчителя початкової школи з учнями. Початкова школа 2013. № 7. С.45– 47.
31. Мартиненко С. М. Діагностування особистісно-професійних якостей вчителя початкової школи: навч.-метод.посіб. К.: АКМЕ ГРУП, 2015. 208 с.

32. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії. Київ : Альма Матер, 2010. 378 с.
33. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. red. H. M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
34. Олійник Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні навч. посібник для студентів екон. факультету «Економіка і підприємництво» Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин І. Я., 2017. 92 с.
35. Остряньська, Н. Консп. Лекц. з дисципліни «Комунікативні процеси у навчанні» Харьк. нац. акад.. міськ. госп-ва – Х. : ХНАМГ, 2009. 24 с.
36. Павелків Р. В. Загальна психологія : підручник. К. : Кондор, 2009. с.576
37. Педагогіка партнерства. URL: <http://www.internatputivl.narod.ru/2017-2018/veresen/nova/02-11-2016-nush-2016-kopiya.pdf>
38. Пентиліук М. Концептуальні засади мовної освіти як засобу інтелектуального й духовного розвитку особистості зб. наук. пр.. *Педагогічні науки. Херсон*, 1998. С. 14–18.
39. Приходько В., Малий В. Словник термінів і понять з педагогіки вищої школи: Посібник. Дніпропетровськ, 2005. – 181 с.
40. Розвиток педагогічної майстерності викладача: монографія. - Київ: Вид-тво Ліра-К, 2018. 250с.
41. Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління: монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 212 с.
42. Савенкова Л.О., Сгадова В. Психологія спілкування : навч. посіб., Київ: КНЕУ, 2015. с.309
43. Семенова А. Словник-довідник з професійної педагогіки за ред. Одеса: Пальміра, 2006. 364с.

44. Теслюк В. М. Розвиток педагогічної майстерності викладача : Монографія. К. : В-тво Ліра-К, 2018. 250 с
45. Фенцик О. М. Дидактичні умови формування культури педагогічного спілкування у процесі підготовки фахівців освітньої галузі. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. Одеса 2019. В. 15. Том 2. С.156-160.
46. Хміль С. Ф. Ділове спілкування : навч. посіб. К. Акдемвидав, 2004. с.278
47. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навчальний посібник пос. К.: ВД «Професіонал», 2004. 304с.
48. Шмоніна Т. А. Сучасні підходи до розуміння поняття «Педагогічні умови». Зб. наук. праць. *Педагогічні науки*. Херсон: ХДУ, 2011. № 59. С. 65–69.
49. Ягоднікова В. В. Теорія і практика формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи: дис..д-ра пед. наук: 13.00.07 «Теорія і методика виховання»; Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Вінниця, 2016. 525 с.
50. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. пос. К.: Либідь, 2002. 560 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Адаптована діагностична методика: «Визначення стратегії педагогічного спілкування» О. Шогорєвої

Інструкція : "Якщо Ви згодні з твердженням, навпроти відповідного номера поставте знак "+" ("так"), якщо ні – знак "-" ("ні"). Над відповіддю довго не думайте, правильних і неправильних відповідей не існує".

1. Я не намагаюся приховувати емоції, які виникають під час спілкування.
2. Вважаю, що вміло налагоджую контакт з усіма учнями.
3. Завжди намагаюся приховати від оточуючих своє роздратування.
4. Погоджуюсь із твердженням, що про людей із якими спілкуєшся, варто "знати все", але це неможливо, і я до цього не прагну.
5. Мені завжди цікаво, що думають про мене інші.
6. Вважаю, що людина, з котрою спілкуюся, має перейматися моїм ставленням до неї.
7. Мені здається, що є педагоги, які перебільшують значення внутрішнього стану учня в організації навчально#пізнавальної діяльності.
8. Я не приховую свого емоційного стану, коли приходжу в клас.
9. Завжди намагаюся розуміти почуття інших людей.
10. Вважаю, що моє життя стосується безпосередньо лише мене, і тому не люблю бути відвертим з іншими людьми.
11. Я часто розумію, чого саме чекає від мене співрозмовник і намагаюсь виправдати його очікування.

12. Вважаю, що в класі має переважати оптимістичний настрій, тому завжди стараюсь демонструвати радість і натхнення, навіть тоді, коли вони у мене відсутні.
13. Іноді я так захоплююсь поясненням нового матеріалу, що навіть не помічаю, чим займаються в цей час учні.
14. Я можу перед співрозмовником видавати себе за іншу людину.
15. Намагаюсь уникати відвертих розмов із учнями.
16. Якщо під час розмови мені щось не подобається, одразу повідомляю про це співрозмовника.
17. Цікавлюсь життям інших людей, а саме: їхнім внутрішнім світом і переживаннями.
18. Вважаю, що своїми труднощами, проблемами і неприємностями варто ділитися з іншими людьми.
19. На мою думку, необхідно змінювати характер розмови відповідно до емоційного стану співрозмовника.
20. Якщо учні мене дратують, то я намагаюся це приховувати.
21. Вважаю, що педагогові не варто займатись діагностуванням індивідуальних особливостей учнів.
22. Ставлюсь до всіх учнів однаково доброзичливо й прихильно.
23. Вважаю, що люди, з якими я спілкуюся, мають знати моє ставлення до них.
24. Завжди намагаюся знайти індивідуальний підхід до кожного учня.
25. Відверто кажу учням про їхні позитивні та негативні риси характеру, особливості поведінки.
26. Завжди прагну знати ставлення класу до мене і намагаюся користуватися ним у власних інтересах.
27. Мої стосунки з учнями ніколи не впливають на оцінювання їх навчальних досягнень.

28. Я ніколи не приховую незадоволення.
29. Намагаюсь не заохочувати інших людей на відверті розмови.
30. Вважаю, що моє особисте життя нікого не стосується, тим паче учнів.
31. Я більше переймаюся власними почуттями, ніж почуттями учнів.
32. Ніколи не приховую свого ставлення до інших людей.
33. На початку розмови і під час неї намагаюся зрозуміти настрій співрозмовника.
34. Я ніколи не запізнююсь.
35. Вважаю, що педагог перед учнями має право видавати себе за іншу людину.
36. Мені важко знаходити спільну мову з новими людьми.
37. Намагаюся здаватися спокійною для оточуючих, навіть коли збуджений.
38. Погоджуюсь із твердженням, що про учнів варто "знати все", але вважаю, що це неможливо і не прагну до цього.
39. Іноді я вдаю, що зацікавлена життям іншої людини, хоча насправді мені байдуже.
40. Я завжди охоче виконую обіцянки, які даю учням.
41. На початку уроку та під час нього намагаюся розуміти настрій класу.
42. Мені подобається здаватися кращою, ніж я є насправді.
43. Часто заздалегідь передбачаю, якою буде поведінка людини в тій чи іншій ситуації.
44. Я завжди ділюся власною думкою щодо соціальних і політичних явищ з учнями.
45. Вважаю, що одразу відчуваю зміни у ставленні інших людей до мене.
46. Я ніколи нікого не обманюю.

47. Вважаю, що про особисті проблеми вчителя учні не мають знати.
48. Прагну налагодити контакт із кожним учнем.
49. Навіть тоді, коли я збуджена, намагаюся перед учнями здаватися спокійною.
50. Я завжди можу уникати конфліктів, бо одразу відчуваю, що людина починає гніватись.
51. Мені важко розповідати учням про власні життєві негаразди, невдачі, а також успіхи.
52. Іноді я занадто пізно помічаю зміни у ставленні інших людей до мене.
53. У мене не буває таких ситуацій, коли я говорю дітям про факти, сутність яких сама не розумію.
54. Я ніколи не докоряю своїм учням.
55. Завжди відчуваю, коли людина виявляє інтерес до мене.
56. Я думаю, що між учителем і учнем завжди має бути дистанція, і не розумію тих педагогів, які намагаються налагодити неформальні стосунки з вихованцями.
57. Намагаюся будувати стосунки з учнями так, щоб вони могли відверто поділитися зі мною власними переживаннями.
58. Вважаю, що учні мають бути ознайомлені з подіями, які відбуваються у педагогічному колективі.
59. Мені подобається, коли я видаюся учням кращою, ніж є насправді.
60. Завжди з нетерпінням чекаю наступного дня, щоб зустрітися з учнями.
61. Я не хочу нічого знати про інших людей.
62. Вважаю, що діти мають знати життєву позицію вчителя, і відверто розмовляю з ними на подібні теми.

63. Вважаю, що вчитель має цікавитися ставленням учнів до нього.
64. Я не вірю ні в які забобони.
65. Ніколи не показую свого справжнього ставлення до людей, особливо, якщо воно негативне.
66. Я часто розповідаю іншим про власні життєві негаразди.
67. Іноді роблю вигляд, що не чую, коли до мене звертаються. 68. Завжди намагаюся зрозуміти, що відбувається з учнями в тій чи іншій ситуації.
68. У спілкуванні я завжди намагаюся відчувати, як до мене ставиться співрозмовник.
69. Вважаю, що для ефективної взаємодії з учнями вчитель має знати і враховувати їхні індивідуальні особливості.
70. Часто вдаю, що орієнтуюся в багатьох питаннях, про які не маю жодного уявлення.
71. Я завжди намагаюся дізнатися щось нове про учнів.
72. Я не люблю виділятися серед інших.
73. Якщо учень дратує мене, то я не приховую цього.
74. Я можу змінити характер розмови з учнем, якщо відчуваю, що його емоційний стан суттєво змінився.

Ключ до запитальника.

Шкала "правдивість": +22, 27, 34, 40, 46, 53, 60, 64, 71.

Шкала "контакт": +: 1, 6, 8, 16, 18, 23, 25, 28, 32, 44, 58, 62, 66, 74; -: 3, 10, 12, 14, 20, 30, 35, 37, 39, 42, 47, 49, 51, 54, 56, 59, 65, 67, 73.

Шкала "зворотний зв'язок": +: 5, 7, 9, 11, 17, 19, 24, 26, 33, 41, 43, 45, 48, 50, 55, 57, 61, 63, 68, 69, 70, 72, 75; -: 2, 4, 13, 15, 21, 29, 31, 36, 38, 52.

Обробка результатів. За відповідь, яка збігається з ключем, отримуєте один бал. За відповідь, що не збігається, – нуль балів. Отримані бали сумуються. Підрахунок балів варто розпочати зі шкали "правдивість", оскільки показники за цією шкалою, які дорівнюють 4–5 балам, є

критичними і свідчать про те, що Ви нещиро відповідали на запитання опитувальника. У такому випадку результати вважаються недійсними.

Інтерпретація результатів:

якщо Ви набрали за шкалою "контакт" 13 і більше балів, а за шкалою "зворотний зв'язок" – 26 і більше балів, це свідчить про домінування стратегії педагогічного спілкування "Арена";

якщо Ви набрали за шкалою "контакт" 12 і менше балів, а за шкалою "зворотний зв'язок" – 26 і більше балів, це свідчить про те, що для Вас характерна стратегія педагогічного спілкування "Фасад";

якщо Ви набрали за шкалою "контакт" 13 і більше балів, а за шкалою "зворотний зв'язок" – 25 балів і менше, це свідчить про те, що для Вас характерна стратегія педагогічного спілкування "Сліпа зона";

якщо Ви набрали за шкалою "контакт" 12 і менше балів, а за шкалою "зворотний зв'язок" – 25 балів і менше, це свідчить про те, що для Вас характерна стратегія педагогічного спілкування "Мертва зона". Таким чином, від вибору вчителем тієї чи іншої стратегії спілкування з учнями залежить успішність усього навчального виховного процесу.

ДОДАТОК Б**Опитувальник за методикою ДМВ Л. Собчик**

1. Вмію подібатися
2. Справляю враження на оточуючих
3. Вмію розпоряджатися, наказувати
4. Вмію настояти на своєму
5. Володію почуттям гідності
6. Незалежний
7. Здатний сам подбати про себе
8. Можу проявити байдужість
9. Здатний бути суворим
10. Строгий, але справедливий
11. Можу бути щирим
12. Критичний до інших
13. Люблю поплакатися
14. Часто сумний
15. Здатний виявляти недовіру
16. Часто розчаровується
17. Здатний бути критичним до себе
18. Здатний визнати свою неправоту
19. Охоче підпорядковуюся
20. Поступливий
21. Вдячний
22. Захоплюються і схильний до наслідування
23. Шанобливий
24. Той, хто шукає схвалення
25. Здатний до співпраці, взаємодопомоги
26. Прагну ужитися з іншими
27. Доброзичливий
28. Уважний і ласкавий

29. Делікатний
30. Підбадьорливий
31. Чуйний до закликів про допомогу
32. Безкорисливий
33. Здатний викликати захоплення
34. Користується в інших повагою
35. Володію талантом керівника
36. Люблю відповідальність
37. Впевнений в собі
38. Самовпевнений і напористий
39. Діловитий, практичний
40. Суперничаю
41. Стійкий і крутий, де треба
42. Невблаганний, але неупереджений
43. Дратівливий
44. Відкритий і прямолінійний
45. Не терплю, щоб мною командували
46. Скептичний
47. На мене важко справити враження
48. Образливий
49. Легко ніяковію
50. Невпевнений в собі
57. Поступливий
52. Скромний
53. Часто вдаються до допомоги інших
54. Дуже шаную авторитети
55. Охоче приймаю поради
56. Довірливий і прагну радувати інших.
57. Завжди люб'язний
58. . Дорожу думкою оточуючих

59. Товариський і пристосування
60. Добросердий
61. Добрий, який вселяє впевненість
62. Ніжний і м'якосердий
63. Люблю піклуватися про інших
64. Щедрий
65. Люблю давати поради
66. Справляю враження значущості
67. Начальницько-владний
68. Владний
69. Хвалькуватий
70. Гордовитий і самовдоволений
71. Думаю тільки про себе
72. Хитрий
73. Нетерпимий до помилок інших
74. Розважливий
75. Відвертий
76. Часто недружелюбний
77. Озлоблений
78. Скаржник
79. Ревнивий
80. Довго пам'ятаю образи
81. Схильний до самозвинувачення
82. Сором'язливий
83. Безиніцівтівний
84. Лагідний
85. Залежний, несамостійний
86. Люблю підкорятися
87. Надаю іншим приймати рішення
88. Легко потрапляю в халепу

89. Легко піддаються впливу друзів
90. Готовий довіритися кожному
91. Прихильний до всіх без розбору
92. Всім симпатизую
93. Прощає всі
94. Переповнений надмірним співчуттям
95. Великодушний і терпимий до недоліків
96. Прагну допомогти кожному
97. Прагну до успіху
98. Чекаю захоплення від кожного
99. Розпоряджаються іншими
100. Деспотичний
101. Відноситься до оточуючих з почуттям переваги
102. Марнолюбний
103. Егоїстичний
104. Холодний, черствий
105. Уїдлиний, глузливий
106. Злий, жорстокий
107. Часто гнівливий
108. Байдужа, байдужий
109. Злопам'ятний
110. Пройнятий духом протиріччя
112. Недовірливий і підозрілий
113. Боязкий
114. Угодовець
115. Послужливий
116. М'якотілий
117. Майже нікому не заперечує
118. Нав'язливий
119. Люблю, щоб його опікали

120. Надмірно довірливий
 121. Прагнути здобути прихильність кожного
 122. З усіма погоджується
 123. Завжди з усіма дружелюбний
 124. Всіх любить
 125. Дуже поблажливий до оточуючих
 126. Намагаюся втішити кожного
 127. Піклуюся про інших на шкоду собі
 128. Псую людей надмірною добротою

Ключ

1	5	9	13	17	21	25	29
2	6	10	14	18	22	26	30
3	7	11	15	19	23	27	31
4	8	12	16	20	2	28	32
33	37	41	45	49	53	57	61
34	38	42	46	50	54	58	62
35	39	43	47	51	55	59	63
36	40	44	48	52	56	60	64
65	69	73	77	81	85	89	93
66	70	74	78	82	86	90	94
67	71	75	79	83	87	91	95
68	72	76	80	84	88	92	96
97	101	105	109	113	117	121	125
98	102	106	110	114	118	122	126
99	103	107	111	115	119	123	127
100	104	108	112	116	120	124	128
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII

ДОДАТОК В**Методика діагностики стилю взаємодії В. Симонова**

1.1. Я завжди в доброму ставленні з усіма, навіть з тими, чії вчинки не схвалюю.

1.2. Мені подобаються компанії, де люди жартують один над одним

1.3. Я завжди дотримуюся почуттю боргу і виконую всі правила.

2.1. Мені важко боротися з самим собою

2.2. Я не люблю, коли інші командують мною

2.3. Дехто має щось проти мене.

3.1. Упевнений, що багато людей брешуть, тому що їм це вигідно.

3.2. Іноді я роблю таке, про що згодом шкодую.

3.3. Те, що я кажу, завжди відповідає істині.

4.1. Я можу так наполягати на чому-небудь, що люди втрачають терпіння.

4.2. У мене відсутня впевненість в собі.

4.3. Буває так, що я відкладаю на завтра те, що можна зробити сьогодні.

5.1. Я можу бути поблажливим, коли наді мною сміються.

5.2. Люди часто розчаровують мене.

5.3. Критика чи осуд завжди сильно зачіпають мене.

6.1. Робота для мене завжди пов'язана з великою напругою

6.2. Я беру участь в іграх завжди з метою виграти.

6.3. Я любив школу.

7.1. Я дуже люблю туризм

7.2. Я багато втрачаю через свою нерішучість.

7.3. Я дратуюся, коли мене відволікають від виконуваного важливого роблю.

8.1. Я проти подачі милостині.

8.2. Я звик звертатися до людей за порадою

8.3. Мене часто намагаються обдурити

- 9.1. До мене часто чіпляється начальник
- 9.2. Я соромлюся дуріти в компаніях.
- 9.3. Мене важко розсердити
- 10.1. Вважаю, що ряд моїх вчинків не можна пробачити.
- 10.2. У мене часто настає байдужість і все здається однаковим.
- 10.3. Я ставлюся спокійно до виду страждають тварин.
- 11.1. Життя мене мало щадить
- 11.2. Мене легко охоплює гнів, але все ж я заспокоююсь
- 11.3. Я вірю в кінцеве торжество справедливості
- 12.1. Упевнений, що будь-які вчинки рано чи пізно виявляються
- 12.2. Згоден з тими, хто намагається взяти від життя все, що можна.
- 12.3. Більшості людей байдуже, що може трапитися з іншими.
- 13.1. Найважче для мене в будь-якій справі - це початок.
- 13.2. Моя повсякденне життя заповнена цікавими справами.
- 13.3. Мені часто кажуть, що я запальний.
- 14.1. Мені здається, що переді мною спеціально створюють труднощі
- 14.2. Мене дуже приваблюють в газетах і журналах розділи гумору
- 14.3. Я твердо розраховую на успіх у своїх справах.
- 15.1. Я вмю змушувати людей боятися мене.
- 15.2. Є той, хто керує моїми думками
- 15.3. Моє здоров'я вимагає постійної уваги.
- 16.1. Іноді мене так забавляє спритність шахрая, що я починаю йому заздрити.
- 16.2. Іноді я відчуваю, що оточуючі дивляться на мене з осудом.
- 16.3. Люди часто чіпляються до мене.
- 17.1. Людина, що залишає речі без нагляду, також винен в їх крадіжку, як і злодій.
- 17.2. Іноді я думаю про речі дуже поганих, щоб говорити про них.
- 17.3. Багато хто мене не розуміють.
- 18.1. Я товариська людина.

- 18.2. Питання релігії мені байдужі.
- 18.3. Я люблю працювати не поспішаючи.
- 19.1. Я уникаю залишатися один в темряві.
- 19.2. Я люблю подорожувати
- 19.3. Коней, які погано тягнуть, слід бити.
- 20.1. Я схильний мати кілька різних захоплень.
- 20.2. Упевнений в тому, що існує єдино правильне розуміння життя.
- 20.3. Я рідко відчуваю себе щасливим і енергійним
- 21.1. Оточуючі мене на роботі - люди чесні.
- 21.2. Я насторожує, коли хто-небудь дивиться на мене в упор.
- 21.3. Мені подобається, коли дружина курить.
- 22.1. Мене дуже дратує людина, що намагається пролізти попереду мене без черги.
- 22.2. Часом мені здається, що я мало на що придатний.
- 22.3. Я нерідко зустрічаю начальників, які знають не більше мене.
- 23.1. Я готовий на багато що, щоб перемогти в суперечці.
- 23.2. Я насторожує, коли хто-небудь дивиться на мене впритул
- 23.3. Я дуже люблю бути з людьми
- 24.1. Я припиняю роботу, яка «не клеїться»
- 24.2. Я хочу, щоб доля була більш прихильною до мене
- 24.3. Люблю розмовляти на теми моральності та моралі
- 25.1. Вважаю, що людина не має права ігнорувати правила.
- 25.2. Мало хто мене розуміє
- 25.3. У мене є погані звички і марно боротися з ними
- 26.1. Якщо це можливо, я уникаю конфліктів
- 26.2. Я завжди уникаю конфліктів
- 26.3. Я не можу відмовитися від своїх намірів
- 27.1. Є люди, які використовують мої ідеї та думки.
- 27.2. Я хотів би позбутися від своєї соромливості

27.3. Я дотримуюся принципів моральності і моралі, більш строго, ніж інші люди.

28.1. Я повністю впевнений в собі

28.2. Слід більш довіряти людям

28.3. Я часто мучуся вибором теми розмови

29.1. Я не люблю обговорювати проблеми моєї роботи

29.2. Мені завжди легко виступати перед аудиторією.

29.3. Я відмовляюся грати в деякі ігри, тому що не терплю програвати.

30.1. Я буваю просто щасливий, коли залишаюся один.

30.2. Я віддаю перевагу заговорювати з людьми першого

30.3. Я часто відчуваю почуття провини перед підлеглими мені людьми

31.1. Мені важко утримувати увагу на чому-небудь одному.

31.2. Я часто стаю нетерпимим при спілкуванні з нетямущими людьми

31.3. Я рідко відчуваю почуття тривоги.

32.1. Мені легко зосередитися на будь-якій роботі.

32.2. Поменше перешкод, і я досяг б великих успіхів

32.3. Знаю, що краще промовчати, коли я схвильований

33.1. Більшість людей зав'язують дружні відносини тому, що сподіваються, що друзі будуть їм корисні.

33.2. Упевнений, що в мою відсутність про мене говорять погано

33.3. Буває, що нескромні жарти або гостроти викликають у мене сміх.

34.1. Мені доводиться часто лаяти підлеглих за лінь

34.2. Мене часто несправедливо кривдить начальник

34.3. Будь-яка бруд лякає мене і викликає огиду

35.1. Краще, якщо б багато законів були б скасовані

35.2. Мене дуже просто захопити новою ідеєю

35.3. Я розбираюся в роботі сам і не люблю, щоб мені пояснювали

36.1. Я дуже серйозно ставлюся до роботи

36.2. Я розумію, що робота і будинок - це дуже серйозні, але різні речі.

37.1. Упевнений, що більшість начальників - просто придира

- 37.2. Мене дратує, коли мене кваплять
- 37.3. Іноді я відчуваю себе надто суворим
- 38.1. Як правило, я наполегливо відстоюю свою думку
- 38.2. Вважаю, що в запізнення на роботу немає нічого страшного
- 38.3. Якщо моя думка вже склалося, люди можуть все-таки змінити його
- 39.1. Віддаю перевагу, щоб люди завжди знали мою точку зору
- 39.2. Я завжди кажу людині правду в очі - хай він знає про це
- 39.3. Я людина нервова і легко ранима.
- 40.1. Я не відчуваю збентеження, входячи вперше в колектив
- 40.2. Я часто сумніваюся в своїх здібностях
- 40.3. Погані слова іноді приходять мені в голову.
- 41.1. Я постійно стурбований особистими турботами
- 41.2. Іноді я не в силах стримати свої емоції
- 41.3. Я завжди заклопотаний своїми службовими справами
- 42.1. Я легко плачу
- 42.2. Зараз найщасливіший час у моєму житті
- 42.3. Я практично ніколи не визнаю своєї поразки
- 43.1. Я завжди читаю про те, чим у даний час займаюся
- 43.2. Мені б хотілося познайомитися з відомою особою
- 43.3. Без остраху маю справу з новим колективом
- 44.1. Моя поведінка залежить від громадської думки
- 44.2. Я завжди відчуваю себе корисним
- 44.3. Я не міг би служити в армії
- 45.1. Я легко забуваю те, про що мені говорять
- 45.2. У мене буває відчуття, що навколишні намагаються мені досадити
- 45.3. Навряд чи я маю багато ворогів
- 46.1. Більшість людей побоюється за свій престиж
- 46.2. Мої манери будинки менш гарні, ніж в гостях
- 46.3. Може бути, проти мене щось готується
- 47.1. Мені не подобаються драматичні спектаклі

- 47.2. До увазі крові ставлюся спокійно
- 47.3. Я позбавлений страху чим-небудь заразитися
- 48.1. Завжди відстоюю те, що вважаю справедливим
- 48.2. Дотримання законів є безумовно обов'язковим
- 48.3. Відчуваю, що оточуючі занадто вимогливі до мене
- 49.1. У важких ситуаціях я завжди раджуся
- 49.2. Вважаю, що у мене пристойна пам'ять
- 49.3. Мені важко підтримувати розмову з незнайомими людьми
- 50.1. Я часто першим заговорюючи з незнайомою людиною
- 50.2. Я зазвичай працюю з великою напругою
- 50.3. Часом я вимотують, так як беру на себе занадто багато.

ПЕДАГОГІЧНА РАДА

«Розвиток педагогічної майстерності на засадах педагогіки партнерства»

Хід педради

Мета: забезпечити умови для усвідомлення закономірностей педагогічного спілкування як взаємодії між учасниками освітнього процесу в умовах НУШ.

Завдання:

- формування емоційного мотиваційно-ціннісного ставлення у вчителів до педагогічного спілкування;
- удосконалення знань вчителів щодо педагогічного спілкування;
- оволодіння вчителями практичного досвіду здійснення педагогічного спілкування.
- розвивати згуртованість, вміння працювати у команді, аргументовано відстоювати свою точку зору.

I. Мотиваційний етап

Під час знайомства с лялькою вчителі розповідають про себе в такій послідовності:

- Доброго дня! Я – Катерина. Я сучасний вчитель, бо....
- Я вчитель, я...
- Я професіонал, тому, що ...
- Я – професійний вчитель, тому, що

Вправа « Так і буде! »

Висловіть приємні побажання, думки мають властивість матеріалізуватися, тому пропоную взятися за руки, ще раз подумки висловити свої побажання і промовити всі разом, щоб посилити дію позитивних думок , таку фразу : « Так і буде! »

1. Створення правил роботи.
2. Формулювання власних результатів – дерево очікувань.
3. Виступ заступника з виховної роботи – доповідь.

Дискусія Метод Мозковий штурм «Майстерність та культура педагогічного спілкування»

Педагог – людина високої культури, її носій. До нього пред’являються високі вимоги, оскільки він виховує культуру особистості, створює культуру наступних поколінь. З цих позицій виховання слід як спосіб залучення людини до культури.

Культура - (з лат. cultura - обробіток, обробка) сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених і створюваних людством у процесі суспільно-історичної практики і характеризують історично досягнуту щабель у розвитку суспільства.

Вчені виділяють три основні функції культури:

пізнавальну;

інформативну;

комунікативну.

Пізнавальна функція полягає в тому, що культура дає цілісне уявлення про народ, країну, епоху. Культура є самопізнання та самосвідомість народів. Завдяки таким її складовим, як наука, мистецтво, освіта тощо, люди пізнають та усвідомлюють свої потреби та інтереси.

Інформативна функція культури полягає в тому, що за допомогою культури передаються знання та досвід попередніх поколінь наступним, здійснюється обмін знаннями та навичками.

Комунікативна функція культури означає, що вона формується через спілкування.

Спілкування може бути прямим чи опосередкованим (через літературу, мистецтво, науку). Справжня культура покликана розвивати особистість, робити її досконалою. Досконалість особистості визначається тим, що і як

вона знає, цінує, творить, з ким і як спілкується, які потреби і як вона їх задовольняє.

Складові елементи культури:

Культура особистості.

Професійна культура.

Педагогічна культура.

І сьогодні розмова йтиме про культуру педагогічного спілкування.

Насамперед, ми вирішили звернути увагу до сутності спілкування як виду діяльності, як і раніше, що, здавалося б, цей вид діяльності всім зрозумілий і знаком. Чому? Сенс такого звернення у тому, щоб збагатити знання педагога про природу тієї основної діяльності, з якою пов'язана його професія.

Для того щоб освоїти культуру педагогічного спілкування і бути готовим передати здатність до продуктивного спілкування учням, педагогові важливо знайти відповіді на питання, що часто виникають через труднощі і, можливо, невдачі в педагогічному спілкуванні: від чого залежить успіх у спілкуванні, чому ми не завжди розуміємо одне одного, чим пояснити несподівану реакцію партнера зі спілкування, чому навчальний матеріал, який, начебто, гранично чітко і зрозуміло пояснив вчитель, залишається не засвоєним учням, як знайти шлях до взаєморозуміння.

Спілкування – найважливіша складова частина буття, що є у всіх видах людської діяльності, взаємодії людей.

У процесі спілкування забезпечується єдність дій людей, здійснюється їхнє об'єднання, упорядковується їхня цілеспрямована діяльність. У спілкуванні досягаються порозуміння та узгодженість дій, вчинків, поведінки, формуються якості людини як суб'єкта культури, пізнання, праці.

Сприйняття людини людиною зазвичай є початком спілкування. У процесі спілкування йде обмін думками, ідеями, висловленими у промові (вербальне спілкування), і навіть настроями, почуттями, які окрім промови може бути передані жестами, мімікою, пантомімікою, поглядом тощо

(невербальне спілкування). У багатьох видах діяльності спілкування – як звичайна функція взаємодії, а й функціональна категорія. Функціональним, професійно значущим є спілкування у педагогічній діяльності, де воно постає як інструмент впливу, причому звичайні умови та функції спілкування отримують додаткове навантаження.

У цілеспрямованій педагогічній діяльності спілкування набуває спеціальних завдань. Вчитель повинен знати закономірності педагогічного спілкування, мати комунікативні здібності та мовленнєву культуру.

Педагогічне спілкування – це взаємодія вчителя з учнями в навчально-виховному процесі, спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату, що сприяє більш повному розвитку особистості. Велика і значима роль педагога у такому спілкуванні: він організовує його і керує ним.

Сприяючи самоствердженню особистості, педагог виконує складне завдання – сприяє створенню школярем свого Я, відчуттям своєї особистісної значущості, формуванню адекватної самооцінки та перспективи особистості, рівня її домагань. Реалізація такої важливої функції спілкування, як співпереживання, забезпечує умови для розуміння почуттів: іншу людину, для формування здатності ставати на думку співрозмовника, що нормалізує відносини в класі. Вчителю важливо зрозуміти дитину, її потреби, щоб здійснювати взаємодію виходячи з її уявлень.

У психології розроблено досить чіткі риси соціально-психологічного портрета різних типів керівників, зокрема педагогів, яким притаманні різні стилі керівництва. Розрізняють кілька стилів педагогічного керівництва:

- авторитарний стиль;
- демократичний стиль;
- ліберальний стиль.

Педагогу необхідно знати рівень властивої йому комунікабельності, розуміти, якою мірою вона сформована як професійно-особистісна якість. Це допомагає розвинути в собі комунікативні здібності, допоможе відкрити для

себе таємниці людського спілкування, зробити свою роботу з дітьми по-справжньому творчою.

Завдання «Листопад» (Дай відповідь, вислови думку)

- Наш засиплений листям шкільний двір. Я пропоную вам дати відповіді – висловити власні думки з питань, які вміщено на листочках:
- Чи важливо мати гарний настрій педагогу?
- Як ми можемо покращити наше спілкування?

Анкета «Ваш стиль викладання»

Дайте відповідь на запитання анкети.

1. Якщо клас не впорядкований ...?
 - 1) моя реакція залежить від ситуації;
 - 2) я не звертаю на це увагу;
 - 3) не можу розпочати урок.
2. Я вважаю своїм обов'язком зробити зауваження, якщо дитина порушує лад у громадському місці?
 - 1) залежно від ситуації,
 - 2) ні,
 - 3) так,
3. Я волію працювати під керівництвом людини, яка:
 - 1) пропонує простір для творчості,
 - 2) не втручається в мою роботу,
 - 3) дає чіткі вказівки.
4. Під час уроку я дотримуюсь наміченого плану ...?
 - 1) залежно від ситуації,
 - 2) віддаю перевагу імпровізації,
 - 3) завжди.
5. Коли я бачу, що учень веде себе зухвало по відношенню до мене.
 - 1) волію з'ясувати стосунки;

2) ігнорую цей факт;

3) плачу йому тією ж монетою.

6. Якщо учень висловлює точку зору, яку я не можу прийняти.

1) я намагаюся прийняти його точку зору,

2) перекладаю розмову на іншу тему,

3) намагаюся виправити його, пояснити йому його помилку.

7. На мій погляд у шкільному колективі найважливіше ...

1) працювати творчо;

2) відсутність конфліктів;

3) трудова дисципліна.

8 Я вважаю, що вчитель може підвищити голос на учня.

1) ні, це неприпустимо,

2) важко відповісти,

3) якщо учень цього заслуговує.

9. Непередбачені ситуації під час уроків ...

1) можна ефективно використовувати;

2) краще ігнорувати;

3) тільки заважають навчальному процесу.

10. Мої учні ставляться до мене з симпатією.

1) ні,

2) коли як,

3) не знаю.

Порахуйте скільки у вас відповідей №1,2 і 3.

Якщо у Вас більше 1, це говорить про демократичний стиль діяльності вчителя. Педагог надає можливість учням самостійно приймати рішення, прислухається до їхньої думки, заохочує самостійність суджень, враховує як успішність, а й особисті якості учнів. Основні методи впливу: спонукання, порада, прохання. У педагога спостерігається задоволеність своєю професією, гнучкість, високий ступінь прийняття себе та інших, відкритість

та природність у спілкуванні, доброзичливий настрій, що сприяє ефективності навчання

Переважання другого варіанта відповіді вказує на риси стилю потурання діяльності вчителя. Такий педагог уникає прийняття рішень, передаючи ініціативу учням, колегам, батькам. Організацію і контроль діяльності учнів здійснює без системи, у складних педагогічних ситуаціях виявляє нерішучість і коливання, відчуваючи певну залежність від учнів. Для багатьох із таких педагогів характерна занижена самооцінка, почуття тривоги та невпевненості у своєму професіоналізмі, незадоволеність своєю роботою.

Переважання 3 варіанти говорить про авторитарні тенденції в діяльності педагога. Вчитель використовує свої права, як правило, не зважаючи на думку дітей та конкретної ситуації. Основні способи впливу – наказ, доручення. Для такого вчителя характерна незадоволеність роботою багатьох учнів, хоча може мати репутацію сильного педагога. Але на його уроках діти почуваються незатишно, незначна їх частина не виявляє активності та самостійності.

Також пропонуємо вашій увазі «Діагностику рівня емпатії» , адже співпереживання надзвичайно важлива частина роботи педагога.

Індивідуальна робота учасників педагогічної ради

Вправа «Тонкий папір».

Інструкція: Кожному учаснику подається тонкий аркуш паперу формату А-4.

Всі учасники тримають листок двома руками за два верхні кути перед собою.

Заплющують очі.

Уважно слухають інструкцію та виконують її з заплющеними очима те, що про що я говорю.

Завдання:

- Скласти листок удвічі.
- Розгладити місце згину.

- По лінії згину вирвати клаптик паперу.
- Знову скласти листок навпіл.
- Повторити цю процедуру 3–4 рази.

Коли в учасників вийшли маленькі, багаторазово складені листки, необхідно розгорнути їх і покласти перед собою, потім всі учасники розплющують очі.

Запитання: У всіх однакові листки? Чим відрізняються листки? У чому вони схожі?

Педагог: Ця вправа показала, що немає однакових людей. Чому люди такі різні? (У людей різний темперамент, характер, рівень освіти, різні соціальні ролі.) Чи легко їм спілкуватися? Жити серед людей та спілкуватися з ними так само нелегко, як знати математику чи фізику чи долати якісь перепони. Якщо можна обійти гору, уникнути спілкування у професійній діяльності педагога просто неможливо. Необхідність спілкуватися з багатьма людьми створює багато проблем. Не можна заперечувати, що є і конфлікти у процесі педагогічного спілкування. І тут дуже важливо щоб педагог виявив свою майстерність і знайшов правильний вихід із ситуації.

Рішення:

Учасникам педагогічної ради прийняти та ознайомитися з матеріалом рекомендаційного характеру для вдосконалення навичок педагогічного спілкування.

Класним керівникам, педагогам, вихователям групи продовженого дня використовувати практично теоретичну інформацію, отриману під час педагогічного процесу.

Поради для тих, хто бажає успішно спілкуватися :

Спілкування є необхідним компонентом професійної діяльності педагога. Щоб уникнути помилок у взаємодії та успішно спілкуватися, рекомендуємо дотримуватися таких правил.

1. Комунікативні навички набуваються, а не успадковуються. Ви народжуєтесь і одразу ж плачете, а не розмовляєте. Ви навчилися, говорити, наслідуючи інших, це навчання ніколи не повинно закінчуватись.

2. Не бійтесь, що ви висловлюєтесь просто, краще думайте про те, щоб вас правильно зрозуміли.

3. Фактично 90% того, що ви передаєте, сприймається завдяки інтонації вашого голосу і рухам вашого тіла. Лише приблизно 10% інформації передає зміст повідомленого.

4. 87% інформації можна отримати, подивившись людині в очі.

5. Якщо ваші слова входять у протиріччя з вашими вчинками, ваш співбесідник повірить останнім.

6. Пізнайте себе як комунікатора. При кожній нагоді намагайтесь контролювати свою мову, інтонацію голосу, настрій. Спробуйте оцінити, яке враження ви справляєте на інших людей. Постарайтесь побачити себе зі сторони слухача: який ви маєте вигляд (зачіска, одяг, хода, вираз обличчя тощо). Вас це все влаштовує?

7. Вислуховуючи людину, ми виховуємо в ній самоповагу. Якщо ви припиняєте займатися своєю справою, щоб вислухати співбесідника, ви таким чином йому говорите: «Я ціную тебе і те, що ти збираєшся сказати». Це один з надійних засобів підвищити самоповагу в дітях, підлеглих, будь-якій людині.

9. Формуйте у себе навички слухання. Більшість людей говорять із середньою швидкістю 120 слів за хвилину. Середня здатність сприймати інформацію становить приблизно 480 слів за хвилину, тобто в 4 рази більша. Через це в той час, коли інша людина говорить, наша увага розсіюється. Якщо ми приділятимемо співбесіднику трохи більше уваги, підтримуючи контакт очей, зосереджуючи увагу на тому, що було сказано, запитуючи, увага не буде розсіюватись.

10. Перевіряйте невербальні ключі. Не тільки уважно слухайте слова, а й спостерігайте за всією поведінкою співбесідника: жестикуляцією, мімікою, виразом очей, пантомімікою тощо.